

КОСТА ПЕТРОВИЋ

ФРАНЦУСКИ
Д Р Ж А В Н И Ц И

ГАСТОН ДУМЕРГ — РЕМОН ПОЕНКАРЕ — АРИСТИД БРИАН — ЖОРЖ
КЛЕМАНСО — ПОЛ ПЕНЛЕВЕ — ЛУЖ БАРТУ — ЕДУАР ЕРИО —
АЛЕНСАНДАР МИЛРАН — ЖОЗЕФ КАЈО — ПОЛ БОНКУР

СА ПРЕДГОВОРОМ
ПОЛА ПЕНЛЕВЕА,
бив. Председника Министарства

БЕОГРАД,
1928.

ГРАФИЧКИ ИНСТИТУТ „НАРОДНА МИСАО“ А. Д.
ДОБРАЧИНА 55 БЕОГРАД ТЕЛЕФОН 25-02

ПРЕДГОВОР

Cher Monsieur,

Vous m'avez fait l'honneur de me demander de présenter à vos lecteurs le livre que vous avez consacré à quelques figures de la vie politique française. J'accepte bien volontiers votre proposition, et je l'accepte les yeux fermés, car je devine, connaissant votre attachement à notre pays, dans quel esprit et dans quels termes vous pouvez parler de nous. Je sais aussi dans quels sentiments, non pas de simple curiosité, mais d'affection profonde, votre livre sera lu. C'est le livre d'un ami, que des amis liront. Je me garderai de réviser vos jugements, vos impressions. Tout d'abord si aucune des finesses de notre langue ne vous échappe, votre langue, malheureusement, me reste étrangère. Et puis, vous comprenez les scrupules que j'éprouverais, homme politique, membre du Gouvernement, à retoucher les portraits que vous tracez d'hommes politiques, membres du gouvernement d'hier, d'aujourd'hui ou de demain... Je préfère vous dire tout simplement que je vous remercie de ce nouveau témoignage de votre fidèle dévouement aux hommes et aux choses de mon pays. La France, vous l'aimez, je le sais, comme une seconde Patrie. Je sais combien, servant en France votre pays, vous étiez heureux de servir en même temps, par là-même, et à un égal degré, le nôtre. Car c'était servir en même temps nos patries respectives que de

travailler, comme vous l'avez fait, au rapprochement de nos deux jeunesses intellectuelles. Directeur pendant plusieurs années de l'Office Scolaire Serbe à Paris, puis Directeur de l'Enseignement de la jeunesse Serbe, Croate et Slovène en France, vous vous préoccupez, en parfaite et cordiale collaboration avec les autorités universitaires françaises, non seulement d'assurer dans les meilleures conditions la vie matérielle, spirituelle et morale de vos jeunes compatriotes, mais encore d'établir entre eux une sélection nécessaire. Vous vouliez, si nous vous avons bien compris, que cette sélection maintînt au nombre des bénéficiaires des bourses d'études, tant yougoslaves que françaises, les seuls jeunes gens véritablement capables de faire honneur à notre culture, les seuls, également, susceptibles de faire bénéficier votre pays des enseignements qu'ils auraient reçus chez nous. De cela, la France dont vous avez remporté à Belgrade de hautes marques d'estime, doit vous demeurer reconnaissante. Nous ne pouvons pas nous représenter sans émotion, nous autres professeurs français, qu'à l'heure actuelle, dans votre grande et glorieuse patrie, des élèves à nous, des centaines et des centaines d'intellectuels, dans la pleine force de l'âge, avocats, ingénieurs, membres de l'enseignement, littérateurs, médecins, parlent le français, lisent des livres français, pensent sans doute en français, peut-être rêvent en français — ou tout au moins rêvent de la France — tout en restant cependant des fils dévoués et fidèles de leur mère Patrie. Vous avez, cher Monsieur Pétrovitch, contribué plus qu'aucun autre à développer cet esprit de mutuelle compréhension, de mutuelle sympathie, gage de paix, sans lequel tous les traités du monde ne seraient que chiffons de papier.

Du temps a coulé depuis la douloureuse retraite

d'Albanie qui poussait votre jeunesse meurtrie jusqu' aux bras ouverts de la France. Nos coeurs n'ont pas changé; vous nous donnez une nouvelle preuve de la fidélité des vôtres. L'un des Français à qui vous avez consacré votre livre est heureux de l'occasion que vous lui offrez de vous dire notre reconnaissance pour la collaboration que vous nous avez prêtée, et notre inaltérable attachement à votre pays.

Veillez agréer, Cher Monsieur Pétrovitch, l'assurance de mes sentiments cordialement dévoués.

PAUL PAINLEVE

Драги Господине,

Учинили сте ми част што сте ме замолили да код Ваших чита-лаца уведем књигу коју сте Ви посветили неколиким личности-ма француског политичког живота. Радо примам Ваш предлог, а примам га затворених очију, јер, познавајући Вашу привр-женост према нашој земљи, унапред погађам у каквом духу и каквим изразима уопште Ви можете говорити о нама. Исто тако ми је познато са каквим осећањима, не просте радозналости, већ дубоке љубави, Ваша књига ће се читати. То је књига једног пријатеља коју ће пријатељи читати. Нећу се упу-штати у испитивање Ваших оцена и утисака, јер, пре свега, док Вама ниједна финеса нашег језика не може измаћи, дотле мени Ваш језик, нажалост, остаје потпуно туђ. Осим тога, Ви ћете разумети да као политичар и члан Владе имам извесних скрупула да не дотерујем портрете које сте Ви дали о политич-ким људима, јучерашњим, данашњим или сутрашњим члановима владе... Мени је много милије да вам просто изразим своју захвалност за овај нови доказ Ваше верне оданости према људима и стварима моје земље. Француску, ја знам, Ви волите као своју другу Отаџбину. Служећи својој земљи у Француској, ја знам колико сте били срећни да у исто време, самим тим, и исто толико послужите и нашој земљи. Јер, радити, као што сте Ви то чинили, на зближењу нашег обостраног подмлатка, значило је служити истовремено обема нашим отаџбинама. Као дугогодишњи шеф Српског а за-тим Српско-Хрватско-Словеначког Просветног Одељења у Француској, и то у савршеној и срдечној сарадњи са француским универзитетским властима, Ви сте се трудили не само да обезбедите својим младим сународницима нај-боље материјалне, духовне и моралне услове за живот, већ и да извршите потребну селекцију међу њима. Ако смо добро схватили Ваш рад, Ви сте овом селекцијом хтели

да како југословенски тако и француски стипендисти буду само они млади људи који су стварно способни да служе на част нашој култури, једини који ће моћи доцније да користе Вашој земљи знањем које су код нас стекли. За ово Вам мора остати захвална Француска, чије сте високе знаке поштовања понели собом у Београд. Сви ми француски професори не можемо да помислимо без узбуђења да у Вашој великој и славној отаџбини, у овом часу, наши ученици, стотине и стотине интелектуалаца, у најбољем добу свога живота, адвокати, инжињери, просветни радници, књижевници, лекари, говоре француски, читају француске књиге, мисле без сумње француски, а можда и сањају на француском — или у најмању руку сањају о Француској, остајући при том одани и верни синови своје мајке Отаџбине. Ви сте, драги Господине Петровићу, више него ико други допринели развијању овога духа међусобног разумевања, међусобних симпатија, залогe мира, без кога би сви уговори на свету остали само комадићи хартије.

Прошло је доста времена од доба оног болног повлачења кроз Албанију, које је довело Вашу намучену омладину у раширене руке Француске. Наша срца се нису променила, а Ви нам дајете нове доказе о верности Ваших. И тако, један од Француза којима сте посветили своју књигу срећан је што му дајете прилику да изрази нашу захвалност за пружену нам сарадњу, као и нашу непроменљиву наклоност према Вашој земљи.

Изволите примити, драги Господине Петровићу, уверење мојих срдечно оданих осећања.

Пол Пенлеве

ГАСТОН ДУМЕРГ

Избор Председника Републике у Француској подлежи утицају разнородних фактора. Како кад, према указаним приликама, и неједнаком јачином,

на њега утичу: личност кандидата, његов ауторитет, његове главне особине и темперамент; позиција у странци и у Парламенту; општа политичка ситуа-

ција, унутрашња и спољна; против-кандидати, њихова индивидуална снага и партиска моћ.

Код избора Емила Лубеа, 1899 године, главну улогу је играла унутрашња ситуација. Тада је Француска била пролазила кроз фазу националистичких кампања са претежно реакционарним тежњама. Избор Председника Републике послужио је, као згодна манифестација, републиканској већини да покаже своју снагу. Емил Лубе би изабран против свога такмаца са деснице свима гласовима републиканских странака, који су на његовом имену потврдили једно основно режимско начело, и тек у другом реду одали признање њему лично. Поенкаре, који је изабран за Председника Републике 17. јануара 1913 године, био је већ биран ради своје личне вредности а и због свога положаја председника владе. Мислило се да ће он на тако високом месту бити најкориснији и по непосредном искуству које је понео са те раније дужности и по познавању послова, а и по ауторитету који је стекао био у иностранству својом обазривом али одлучном политиком. Пред тога, његовим избором ишло се и за тим да се очува континуитет, у колико је то могућно, у једном парламентарном режиму, једне политике тако сјајно инаугурисане. Поенкареов избор имао је ипак једно обележје за унутрашњу ориентацију Француске. Његов против-кандидат био је Памс, радикални левичар, иначе човек Клемансоа, који је тада важио као незванични шеф левице. Победивши гласовима деснице, са 483 против 296, Поенкаре, иако лојални републиканац са левог центра, важио је као представник умерених странака и тај избор се приписивао њима у корист. Пол Дешанел је био изабран за Председ-

ника Републике, 1920 године, не због својих личних заслуга, које су у ствари биле велике али неупоредиве са заслугама његовога такмаца, Клемансоа, већ искључиво стога што је имао срећу да му Клемансо буде против-кандидат. Већина француских парламентарца сматрали су тада да је начин којим је Клемансо владао Француском за време рата, па и победи припомогао, незгодан да се примени у мирно доба. Клемансовљева околина, његов темперамент, урођени деспотизам и ниподаштавање, при вршењу власти, правних и политичких норми у државном уређењу, одбили су од њега велики број искрених поштовалаца, који су свој глас дали Полу Дешанелу, са спокојством да ће се овај строго држати уставних прописа у својим председничким дужностима. Клемансо, тада најпопуларнији човек у Француској, подлегао је стога што француски Парламент, поучен искуством, у личности Председника Републике тражи човека са особинама арбитра, врховног судије, без страсти и без бујног темперамента, способног да се у одлучним моментима, па ма и против своје воље и личног убеђења, влада у свему према уставним прописима, који му признају много права у теорији а мало које и у пракси.

Све особине једног идеалног Председника Републике, којима треба још додати урођену доброту, дискрецију, такт и достојанство, састале су се у личности Гастона Думерга, данашњег Председника Француске Републике, изабраног на дан 13. јуна 1924. године са 515 од 860 гласова. И Гастон Думерг је изабран за Председника под нарочитим околностима.

После посланичких избора од 11. маја 1924. године дошла је у Парламент нова већина, са радикалном

и социалистичком странком као главним групама. Оне су приморале, са осталим левичарским странкама, скупљеним у „картелу левице“, дотадашњег Председника Републике Милрана да поднесе оставку, пошто се, како су тврдили, за време свога председниковања није строго придржавао Устава, већ је узимао учешћа у разним политичким манифестацијама десничарских организација и тако ауторитет свога положаја ставио у службу партиских интереса. Истакле су биле као свога кандидата Пола Пенлевеа, тадашњег Председника Скупштине, данас Министра Рата, партиски јако обележеног првака, и уложиле све да он буде изабран. Али велики број посланика и већина сенатора, иако и сами левичари, сматрали су да је та кандидатура, баш због партиске истакнутости самога кандидата, а с обзиром на његове дужности као Председника Републике, прилично незгодна, па су и поред све пропаганде картела левице и шта више његових изричних наредаба, тајним гласањем, истакли кандидатуру Гастона Думерга, партиски слабо ангажованог, баш у намери да за Председника Републике доведу личност политички јако неиспољену, чија би прошлост била јемство да ће на том положају поштовати не само слово закона, већ и постојећу праксу, која још у јакој мери смањује права председника Републике. Гастон Думерг био је истакнут као кандидат и стога, што је захваљујући тој особини, кроз дугогодишњу своју политичку кариеру, учинио много услуга личностима Републике и интересима државе. Левичари су гласали за њега, јер су им његов републиканизам и радикализам, а специјално његово заузимање за Кајао,

приликом суђења 1920 године, уливали пуно поверење, док је умерена десница била уз њега зато што је по сваку цену хтела да спречи Пенлевеов избор. За Думерга су гласали сви приврженици традиционалног схватања о правима и дужностима Председника Републике.

За ово време што врши ту највишу дужност у земљи, Думерг се одиста показао веран својој концепцији о улози која му је намењена у животу земље, а коју је у свом првом говору пред народним представницима овако формулисао:

„Нико више од мене неће поштовати Устав; нико више од мене неће остати изнад партија, да би могао бити њихов непристрасни судија; нико више од мене неће се инспирисати вољом Парламента, тога изрази народне суверености.“

Гастон Думерг се родио 1. априла 1863. године у Прованси, у месту Ег-Вив, крај Нима. Био је дете имућних сељачких родитеља. Гимназију је учио и свршио у Ниму, као одличан ђак. По положеној матури отишао је у Париз да студира права. Кад их је завршио, вратио се у Ним и постао адвокат. Но не за дуго. Жељан путовања и нових видика, он пређе у судску струку и, на свој захтев, буде постављен за судију у Индо-Кини, а затим у Алжиру. Јако га је привлачио тај живот у новим земљама, са интересантном старом културом, бујном природом и чудним становништвом. Са великим интересовањем пратио је утицај западне цивилизације на тај свет и његово постепено претапање у народе јачег културног и материалног приноса. Нарочито се старао да схвати и, по потреби, поправи, начине

и средства помоћу којих је Француска вршила ту своју политичку и моралну, пенетрацију свуда по колонијама у једном времену, када је у њима гледала „будућу Француску“ и, после свога пораза од 1870 године и његових последица, тражила успехе на другим странама, а нарочито у колонијалним тековинама. Думерг је тада схватио важност тога проблема и постао један од најбољих познавалаца менталитета и потреба француског прекоморског царства.

Већ 31. децембра 1893. године био је изабран за народног посланика града Нима.

У Скупштини је припадао радикално-социјалистичкој левици. Одмах у почетку дао се запазити учешћем у дискусијама о колонијалним питањима. Тада се баш освајао Мадагаскар и пружила се прилика за темељна претресања колонијалних питања. Думерг се у њима јако одликовао и већ 1902 године Комба узме у свој кабинет за Министра Колонија. У томе ресору показао се као велики радник, иницијатор опсежних пројеката о привредном снажењу и искоришћавању колонија, а спроводио је и велике административне реформе, реорганизовао војну и финансиску службу.

Престао је бити министар јануара 1905 године и посветио се проучавању питања која су била везана за економски живот нације. У исто време јачао је његов ауторитет у странци, па је у два маха биран и за потпредседника Скупштине. У 1906 години буде Министар Трговине, затим Министар Просвете. На томе положају спровео је кроз Парламент закон о обавезној настави по основним школама и тиме увео у живот једно од начела републиканског лаичког програма о народном просвећивању.

Децембра 1913 године, у времену када се у Француској највише дискутовао закон о трогодишњој служби у кадру, сматран од левичара као непотребна и штетан, и када би оборен творац тога закона Барту, Думерг дође на његово место као Председник Владе. Ситуација је била врло тешка. Против своје владе имао је начелну опозицију политичких противника, а у исто време, наилазио је у својој рођеној страни на незадовољнике, које је био озлоједио изгласани војни закон. Поред тога, сметала му је и општа нервоза која је претходила изборима, који су се имали скоро обавити. За себе је узео портфељ Министарства Спољних Послова. Све до 2. јуна 1914. године, када се сам повукао са власти, иако је победио на изборима, узео је најживљег учешћа у целој дипломатској акцији, тада тако живахној, управљајући француском спољном политиком. Његове велике особине државника, организатора и познаваоца људи омогућиле су му да на том положају истраје са пуно успеха и части. Поенкаре је једном за њега рекао да му је био најбољи Министар Иностранних Дела.

За време рата, Думерг је једно време поново Министар Иностранних Дела у Вивианиевом кабинету а после тога Министар Колонија у Бриановим кабинетима све до марта 1917 године. На том месту био је развио необичну делатност. Његова брига је била да обезбеди границе француских прекоморскихседа, да из њих доведе што већи број људства, материјала и хране и да води рат са немачким колонијама. У свему овом постигао је велики успех. Захваљујући организацији коју је он спровео, колоније су Француској дале, не рачунајући раднике и неборце, 957 хиљада бораца. 1917 године одлази у Русију као делегат

своје владе, а по повратку повлачи се из активне политике. Тек 1923 године долази на један важан положај: 22 фебруара буде изабран за Председника Сената, као и идуће године, а одатле долази за Председника Републике, под већ изнетим околностима.

Гастон Думерг је тип државника јаке воље, сигурних линија и великих радних способности. Човек од реализације, са много срдчности и социалности, он нема много непријатеља, његова је прошлост без мрље. Са својим републиканским и шта више радикалним погледима на општу политику, али без ичега искључујућег и секташког, Гастон Думерг је био предодређен да избије на прво место, у свако доба кад се излаз из ситуације имао тражити у каквом компромисном решењу.

Криза коју је имао да издржи француски парламентаризам после одступања Милрановог, а која је могла да има кобних последица по режим, срећно је решена, као што се доданије показало, избором Гастона Думерга за Председника Републике.

РЕМОН ПОЕНКАРЕ

Ремон Поекаре је из линије великих француских државника: Тјера, Гамбете, Фериа, који су под Републиком схватили важност једне спољне политике

високог стила и великих националних амбиција, па су створили такву политику, иако стално нападани, па често и обарани на томе послу.

Тјер и Гамбета, смишљеном и достојанственом спољном политиком, вратили су француском народу поверење, које је био изгубио услед страховитог пораза у рату са Пруском, 1870. године, и извукли га из тешке депресије, у коју је био утонуо, а Жил Фери створио му је за неколико година огромно колонијално царство у Индо-Кини, које је данас велики резервоар људства и радне снаге и извор небројених богатава.

Поенкаре је био на челу Француске у најтежим и највећим њеним преживљавањима: онда, када је четири године била у коштацу са јачим и бројнијим непријатељем, који је био потлачио њене најлепше и најбогатије пределе; када је свој расни понос обновила победом и повратком отетих покрајина Елзаса и Лорена, и када је у њој наступило разочарење због једног рђавога мира, који јој није загарантовао ни безбедност од нових напада, ни накнаду за поднете жртве и претрпљене губитке; и најзад на њега се са успехом апеловало јула 1926. године да се прими председништва владе и спасе Француску од сигурне економске пропасти, којој је претходило финансиско расуло.

Од јануара 1912. до фебруара 1913. године, па од јануара 1922. до јуна 1924. године, био је Председник Владе и Министар Иностраних Дела, а од фебруара 1913. до фебруара 1920. године Председник Републике. Сада је поново Председник Владе, од јула 1926. године.

На тим највишим положајима, Поенкаре је развио, у пуној мери, оне своје особине које су га на њих и довеле. Огромна интелигенција, луцидност, ерудиција, способност за трајан и напоран рад, методе брижљиве документације и култ скрупулозне

истине, јака концептуална моћ и наклоњеност за шире конструкције планова и система, карактеришу његову делатност као државника и шефа Државе. Уз то је још и одличан говорник, са заслуженом репутацијом најбоље састављених говора у погледу писмености, естетике и аргументације. Своје говоре увек чита, и нерадо импровизује. Као такав био је и још је увек један од најбољих париских адвоката, за грађанске ствари у првом реду. Могло би се само приметити да није одвећ топлог темперамента, па се више обраћа разуму него срцу, више убеђује него што одушевљава. Отуда и прилична закопчаност његове личности и савршена коректност, али без срдачности и излива у његовим личним односима и везама.

Хладан, непристрасан, Поенкаре, и као правник и као државник, импонује и елити и маси народа, побуђује антипатију и мржњу код својих противника, којих је све мање, и велико поштовање код својих присталица.

У политици човек од плана и система, он спроводи своју замисао етапама које је сам одредио, ретко ће га када нешто омести да не оде до краја, па ма препреке искрсавале и у земљи и са стране. Огромна опозиција противу Рурске Експедиције није на њега нимало деловала: Хладно, прибрано, систематски вршио је тај посао, иако је имао против себе добар део светскога јавног мишљења, вешто придобијеног од стране Немаца.

Снагу за толики отпор и истрајност на народном послу у ономе што он мисли да је потребно и оправдано налази у осећању топлог патриотизма, уз који иде као нешто зебње и страха од нових најезда.

Поенкаре је Лорен, човек са истока Француске, из краја који је за последњих сто педесет година претрпео пет инвазија. Још као дете запамтио је Прусе, који су заузели његово место рођења и обитавали у његовој кући. Одрастао је у Нансиу, граду који се сматра да је тврђава истока и предстража Француске, у једној патриотској атмосфери, окружен старијима, који су стално себи пребацивали недавне поразе и своје погледе упирали, по речима Жила Фериа, „на плаву линију Вогеза“, границу између Француске и Немачке од 1871. до 1918. године, која им је крила поглед на плодне долине поробљеног Елзаса.

А за време, када је само обичан члан Парламента, Поенкаре увек налази слободних тренутака да се бави писањем политичких чланака и студија. Као писац и стилиста стекао је надалеко репутацију једног од најбољих аутора. Досада је објавио интересантну студију о одговорности за Светски Рат, а ради, у виду мемоара, опсежно дело о политичкој историји Европе, у којој обрађује епоху која је претходила рату, као и сам рат. Дело је назвао „У служби Француске“, и досада су изишле већ четири свеске. Сматра се да ће тај рад бити један од најважнијих при расветљавању замршених догађаја, којима обилује најновија историја Европе од рата па до данас. Поенкаре је од 1909. год. члан Француске Академије.

Ремон Поенкаре родио се 20. августа 1860. године у вароши Бар-Ле-Дик, у једној угледној грађанској породици. Отац му је био инжињер а тих година угледала су свет још два Поенкареа, који су заједно са Ремоном прославили и обесмртили то име. Један је његов рођен брат Лисјен, познати физичар и науч-

ник, који је нарочито студирао феномене електрицитета и који је умро 1919. године као ректор Париске Академије, а други је његов брат од стрица Анри Поенкаре, један од највећих филозофа и математичара.

После свршеног правног и књижевног факултета у Паризу, Поенкаре одлази у адвокате, наставивши се у престоници. Због своје природне даровитости, говорничког талента и лепе културе, а поврх свега због одличне стручне спреме, он постаде један од најугледнијих адвоката, још у веома младим годинама. Он постаје адвокат Удружења Књижевника, Драмских Писаца и великих индустријских предузећа.

Поенкаре улази у политику јануара 1886. године, као шеф кабинета Министра Народне Привреде, а идуће, 1887. године, буде изабран за народног посланика за срез Комерси, у свом родном крају. Када је ушао у Скупштину, уписао се у групу умерених републиканаца, иако левичара, чији је званичан назив прогресисти. Као посланик није се упуштао у размисли, већ је увек остајао по страни, иако је о свима важним питањима имао израђено гледиште и своја схватања. То је чинио стога што је већ онда сматрао да међународна политичка ситуација у опште, а нарочито мутни односи између две групе сила у Европи за све време „оружаног мира“, налажу највећу трпељивост у земљи.

У Скупштини се врло брзо снашао. Доспео је на највеће положаје и у свакој комисији, у сваком одбору и у влади био је најмлађи члан. Већ 1890. године он је члан финансиског одбора, а 1892. године главни извештач буџета. У тридесет трећој години постаје Министар Просвете у првом Дипиевом кабинету, који је трајао од априла до новембра 1893. године. Маја

1894. године поново је министар у другој Дипиевој влади, али овога пута добија ресор финансија. Оставио је успомену једног врло штедљивог министра. Тако је једне године, као Министар Просвете, вратио државној каси неколико хиљада франака, као неутрошену суму, а та је сума била одређена његовом кабинету на репрезентацију. У јануару 1895. године мења се влада, чији председник постаје Рибо. Он задржава Поенкареа у кабинету као Министра Просвете. На овоме положају Поенкаре је учинио многа побољшања у погледу службе, статуса особља и дао је већи импулс стварању нових програма. Његовим старањем спремљен је важан закон о аутономији университета и утврђен њихов правни положај. Новембра 1895. године буде изабран за потпредседника Народне Скупштине, а 1896. године постаје опет Министар Финансија у кабинету Сариена. Иако је био познат као један од најактивнијих министара, ипак се главни део његове делатности трошио у Министарском Савету, где се по питањима опште политике, спољне и унутрашње, његов глас најчешће слушао, јер се знало да је он човек са схватањима која су далеко премашала ситне амбиције, интриге и концепције људи који у Парламенту не виде даље од својих изборних срезова. Он импонује Парламенту својим умним и моралним врлинама, својом огромном ерудицијом и начином да се њима користи на дужностима од значаја, које му се стално поверавају.

После оставке кабинета Жозефа Кајоа, јануара 1912. године, Поенкаре, који је тада био извештач за немачко-француски уговор од 1911. године, прими се да састави владу, и узео је као главне сараднике Милрана, Бриана и Делкасеа. За себе је задржао портфељ Министарства Иностраних Дела.

Поенкаре је владао сигурном руком. Његов велики ауторитет био је од утицаја на екстремне елементе његове већине и она му је била, као ретко којем Председнику Министарства, одана и послушна. Он је успео да кроз Парламент спроведе начело о пропорционалном изборном систему, и против воље тадашње радикалне већине. Али много је важнија његова акција у спољној политици. Доласком Поенкареа у Министарство Иностраних Дела осетила се необична живост у дипломатској акцији. Континуитет, смелост, жилавост и способност за иницијативе, карактеришу његову политику. Његова је формула „мир у достојанству“ и он је примењује у преговорима са Шпањолцима, поводом Марока, и са Италијанима, приликом инцидента са бродовима „Картаго“ и „Мануба“, када су Италијани интернирали посаду са тих француских бродова. Мало доцније, 1912. године, за време рата у Триполису, он већ интервенише у циљу да Турци престану са одуговлачењем и што пре закључе мир са Италијом.

Мало доцније, октобра 1912. године, изби Балкански Рат. Он је одавно предвидео могућност да из тога рата проистекну велики заплети, па је сав свој напор управо на то да очува мир у Европи. Још пре него што су избила непријатељства, он покушава да отежа закључење бугарских зајмова у Француској, а кад је рат већ избио, он, у споразуму са Русијом и Великом Британијом, ради на томе да се сукоб ограничи на Балкан и очува споразум свих сила на бази територијалне незаинтересованости. Овим је нарочито спречио Аустро-Угарску да не искористи толике прилике, које је сама стварала, да нападне Србију и Црну Гору. Његово маневрисање у питању

евакуације Скадра, блокаде Црне Горе и стварања независне Албаније, и уопште тихе ликвидације Турске Царевине, остаће модел дипломатске акције, која је изведена са најбољим побудама да се очува мир и малим народима да право на живот.

Поенкаре је још више учврстио већ постојећи савез са Русијом, а са Енглеском продужује све срданију сарадњу на одржању мира. Та његова политика одлучна, јасна, лојална и достојанствена, како спољна тако и унутрашња, а управљена у правцу мирног развитка државе, прибавила му је толико нестално поверење француског Парламента, које се манифестовало најбоље 17. јануара 1913. године када је Ремон Поенкаре био изабран за Председника Француске Републике, са 483 против 296 гласова, које је добио радикал Памс и 69 социалиста Вајан.

Зна се са колико је родољубља, мудрости, чврстине и достојанства водио своју земљу у најтежим тренуцима, које је она преживљавала. Познати су његови говори, у којима је боље но ико приказао порекло Светскога Рата и сав терет злочина бацио на праве нападаче. Он је највише допринео да се отпору од стране савезника да један чисто моралан значај, као одбране права од силе, и не мало је допринео стварању оне ослободилачке атмосфере у којој се завршио рат, и која је на окрвављен, огладнео и разобручен свет деловала благо и умирујуће, па га можда и оставила врлином дотле нереспектованих моралних и националних вредности, на путу потпуног уништења.

Од 1920. до јануара 1922. године Поенкаре је сенатор Мезе, а тада постаје поново Министар Председник. Ситуација се много променила. После пијанства по-

беде, дошла су разорачења до крајности нервозног и анемичног народног организма. Поенкаре сматра, као човек са истока Француске, који има у памети све инвазије свога огњишта, да треба Француској прибавити, поред репарација на које има право уговором о миру, још, бар за неко време, и чисто териториалне гаранције на Рајни за свој природни развитаку безбедности. И 1922. године, у зиму, да би постигао први циљ, позивајући се на одредбе уговора о обавези да Немачка накнади причињену штету, он поседа Рурску Област, која је извор немачког индустриског богатства. Та експедиција је изазвала разне коментаре у свету и већина их је била неповољна по Француску, а и сам француски народ, нестрпљив, у све тежим финансиским околностима, при том под утицајем јаке пропаганде левичарских странака, није хтео да сачека време кад ће резултати те окупације да буду видљиви и да даду своју пуну меру.

На изборима, 11. маја 1924. године, Национални Блок, који је подржавао политику Поенкареа, буде потучен, и Поенкаре да оставку, чим се нови Парламент састао. Пораз те политике тумачи се и тиме што је Поенкаре, као двогодишњи Председник Министарства, потпуно занемарио унутрашњу политику и извршио изборе у пуној слободи, обезоружан пред енергичном пропагандом радикала и социалиста, верујући да заступа једно правилно, патриотско гледиште, очевидно за цео свет, а у првом реду за свесног француског бирача, дојучерашњег хероја, који баш зато што хоће мир, тражи стварне гаранције, које му само он може прибавити. Колико је Поенкаре био убеђен у ту свест, види се по томе, што је, на два месеца пре избора, све

порезе подигао за једну петину и зато добио одобрење Парламента, управо Националног Блока, коме то гласачи нису заборавили.

Избори су заиста донели победу левици. Владе, које се ослањају на нову скупштинску већину израз су тога расположења. На челу су им Ерио, Пенлеве, па Бриан, који је принуђен да у три маха реконструише свој кабинет. Све ове владе, које у многоме зависе од социалиста, спроводе због својих савезника политику ориентисану ка великим политичким и, нарочито, економским реформама. Због таквих тенденција оне наилазе на велики отпор капитала. Економска и финансиска ситуација јако се погоршава. Дефицит расте, држава се све више задужује код емисионе банке, франак је у сталном паду, постоји опасност од панике. Разне мере које предлажу министри финансија у тим кабинетима Клемантел, Лушер, Думер, Пере, Кајо, остају без ефикасности, широке масе губе поверење у јавни кредит.

Под таквим околностима образује се други кабинет Ериоа. У њему је Министар Финансија де Монзи. Франак пада са све већим убрзањем: за два дана фунта стерлинга од 198 пење се на 243 франка, осећа се неминовност финансиског слома и стиче се уверење да само један човек може да спасе Француску, а то је Поенкаре. Скупштина, 21. јула, изјављује неповерење Ериоу, са 290 против 237 гласова, и Поенкаре образује свој кабинет „Националне Уније“, у који су ушли пет бивших председника министарства, као ресорни министри, а он сам узима портфељ Министарства Финансија.

Таква влада имала је довољно ауторитета да и

француским масама и иностранству поврати поверење у јавни кредит. Низом сходних мера, Поенкаре поправља финансиску ситуацију уопште. Ове су мере често херојске, непопуларне, али тако потребне. Ту су у првом реду огромна повећања пореза и такса свих врста, уштеде у државном буџету, разне мере које се односе на берзанске операције и спољну трговину. С друге стране, Поенкаре оснива аутономну благајну за амортизацију дугова, осигурава јој специалне и сталне приходе, и стара се да у сакром случају држава поштено испуњује своје новчане обавезе. Ова дуга и смишљена акција, скопчана са великим жртвама, доноси одличне резултате. Поенкаре је са поносом поднео недавно Парламенту на оцену једногодишњи биланс свога рада. Буџет је реалан и уравнотежен, трговачки биланс позитиван, франак стабилизован, беспослица ишчезла, узрујаност и грозничавост које су биле захватиле масе у времену инфлације, потпуно су нестале.

Али Поенкаре је био принуђен да подигне порезе за читавих једанаест милијарди и да за државне потребе утроши четвртину годишњег прихода целог народа. Рачуна се, да је национални приход око двеста милијарди франака, од којих педесет милијарди иду на покриће буџета, који се приближује тој цифри.

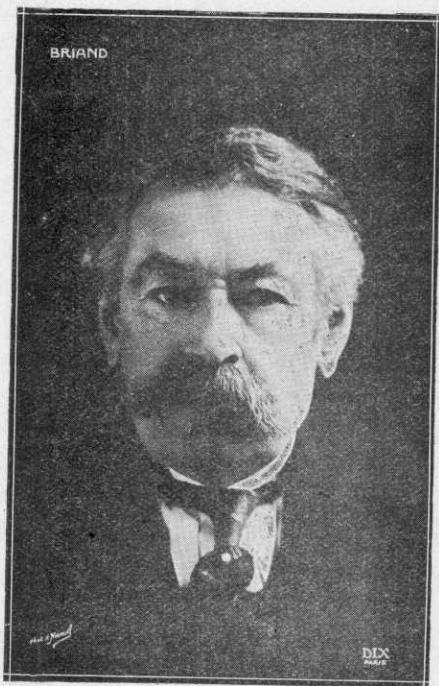
У последње време, истина, констатује се у Француској слабији ритам производње и мањи промет на унутрашњој пијаци. Ово само значи да се Француска враћа, после претрпљене грознице, једном стабилном економском режиму и нормалним приликама. Са владом какву има данас, располажући толиким економским и умним богатствима Француска, пошто је избегла опасност финансискога краха, може се само све више јачати.

Спроводећи, у области економије, политику рационалног газдовања у смислу социалног мира, трудећи се да уз појам државног кредита веже поверење народне масе, Поенкаре је решио досада нерешљив проблем француских финансија.

Приврженик политике мира и што тешњих пријатељских односа са осталим државама, Поенкаре је, као Председник Владе која спроводи та начела, ставио Француску, у међународном погледу, на чело напредних нација, којима је главни циљ културни и племенити идеал општега мира.

АРИСТИД БРИАН

Аристид Бриан је француски политичар који је имао изузетно успешну државничку каријеру, пошто је за последњих двадесет година десет пута образовао

владу, а био министар у петнаест разних кабинета. А ако није на власти, па и у самом тренутку када предаје оставку, он је већ један од најозбиљнијих кандидата за новог председника министарства.

Тајна Бриановог успеха је у томе што је он данас најбољи познавалац прилика у француском Парламенту, његов најбољи говорник и државник код кога је у највећој мери изражена воља за слогом, помирењем и стишавањем.

Као говорник, Бриан је прави уметник. Његов глас са безбројним модулацијама, топао је и мио, мимика изразита и смела. Често ефект говора буде спроведен, нарочито у импровизацијама, више тим средствима него употребљеним аргументима. Мајстор да својим лирским темпераментом узбуди ту њему тако познату средину, он је пожњео највише говорничких успеха, и имао част да Парламент толико пута, према већ утврђеном обичају, изгласа објављивање његових говора по свима општинама Француске.

Он је, поред тога, један од најбољих познавалаца унутрашњег парламентарног механизма Републике и његова дејства у односу према људима. И ту је ненадмашан. Обарање једне владе, стварање друге, бирање погодног тренутка за комбинације, замењивање једног министарског персонала другим, са што мање потреса и штете, спровођење једне извесне политике коју подржава већина у принципу ненаклоњена тој ориентацији, све су то политичке игре, којима господари Бриан недостижном вештином мађионичара.

У ствари Бриан успева тиме што осећа ситуацију. У њему се појави нарочити сензитивитет кад уђе у Скупштину и када га обузме атмосфера кулора и сала за седнице. Као што популарни говорници у сваком тренутку дишу и осећају са масом којој се обраћају и проникну јој сваки рефлекс, пре

него што се овај и показао, тако и Бриан осећа своју масу — посланике — у тој нарочитој средини — у Скупштини. Он зна шта ће им рећи, којим изразима, каквим гласом, којом мимиком, после подне, у почетку седнице, а шта опет увече, шта у поноћ. Рачуна са њиховом замореношћу, нервозом, са предметом о коме се расправља и одјеком који та расправа може да има у њиховим окрузима, и према свима тим елементима подешава своје држање. Али та цела радња се врши код њега као полусвесно, и за час, чисто механички. Бриан је размажен интуицијом. И сваки пут кад говори, нађе увек тон којим се треба Скупштини обратити, топлоту и мекост којима треба говорити и убедити је.

Тако исто, може се рећи, Бриан више предосећа ситуације него што их предвиђа, и никад се у томе не превари. У очи избора 1919 године, он је био на листи са људима из Националног Блока, и са њима је заједно био у агитацији. Године 1924., у пролеће, први је напустио ранију тактику и старе савезнике и, на збору у Каркасону, разишао се са Националним Блоком, позвавши на окуп све снаге левице. И први и други пут тачно је предосетио у коме се правцу оријентишу гласачке масе и пошао им је у сусрет.

Једном у Скупштини, ништа лакше за њега него образовати владу. Тешкоћа има само у томе да одабере личности за министре и државне подсекретаре, али се и тај посао сврши, пошто многобројни кандидати ипак увиде да баш тога пута не могу сви добити портфеље. У његове владе радо се иде стога, што је он по нарави врло добар човек, који је у својој души сачувао многе сентименталности боемске младости, и што те владе, за француске прилике, прилично трају.

Таква једна влада у данашњем Парламенту или у ономе какав је био јуче, животиари и сваки час је у опасности да падне. Данас је Бриан на десници, а јуче је био и сувише у лево, по схватању садашње и ондашње скупштинске већине. Бриан користи сваку промену ситуације, овде попусти, тамо иступи енергично, маневрише, спремајући се за одлучну битку, која може свакога часа да искрсне. И ту је одличан стратег и готово увек победи. Али кроз ту сталну борбу осети одједном да му је кабинет прилично истрошен, — узима се да данашња парламентарна пракса у Француској истроши владу за шест месеца, — и тражи најпогоднији начин да сам одступи, пре него буде оборен, држећи се оне мисли Сен-Бева, да ствари увек треба напустити мало раније него што би оне нас оставиле. Обично одлази елегантно, достојанствено, као не жалећи, и увек праћен овацијама бар половине посланика. Кад је 1911. године дао оставку, пао је у Сенату на чисто начелном питању о бирању посланика по листама и окрузима, које је он предлагао, док је Сенат остао при систему бирања посланика по срезовима, који је заступао Клемансо. Године 1921., за време конференције у Кани, сишао је са владе иако је имао већину, али се опозиција била јако ојачала. А у ствари он увек одлази, пошто је дошао до убеђења да му је кабинет дотрајао, а не жели да буде оборен, јер сваки пад помало компромитује свакога политичара и удаљи га из сфере даљих комбинација, бар за неко време.

Бриан има да ради са једним Парламентом, који као и он толико исто поклања пажње идејама, колико и људима, управо данашњици. Без фанатизма, приањајући уз потребе свакидашњице, стављајући се

у правац политичких и социалних покрета нашега времена, Бриан је потпуно напустио сва своја ранија гледишта, која нису у складу са данашњим могућностима. Као шеф владе, он је опортуниста и спроводи програм, у главним линијама, и са заокруженим угловима своје већине, која, као мало хомогена, нема одређених прохтева, већ се задржава само на одређивању главних тенденција своје политике. И са таквим већинама Бриан умирује духове, спроводи лагано реформе у земљи, са што мање потреса, протеста и трзавица, и, да би идеално уравнотежио снаге у сукобу, поставља се на десницу своје већине, ако је ова поникла на лево, или на њену левицу ако је дошла са десна, као што је учинио 1921. године.

Својом умереношћу и својим либерализмом, Бриан је предодређен да буде на челу једне старе демократије, која је испунила политички део свога програма, као што је случај са Француском.

Бриан се родио 1862. године у Нанту. Родитељи су му били врло сиромашни. По завршеним студијама, постао је адвокат у Сен Назеру, па се одатле преселио у Сен Етјен, и ту буде изабран за народног посланика, 27. априла 1902. године, као независни социјалист. Ушао је у Парламент као човек четрдесетих година и одмах се истакао својим говорничким даром и помирљивошћу. Играо је под Комбовом владом врло видну улогу као извештач законског пројекта за одвајање цркве од државе, који је постао закон 9. децембра 1905. године. У то време су Француску раздирали сукоби у унутрашњој политици, којих још и данас има, а потицали су из старих религиозних распра, које вековима деле француско друштво. Те непрекидне религиозне распре су карактеристика

француске цивилизације. Па и владе Треће Републике заузимале су, јачањем елемената левице, све енергичнији став према католичкој цркви, а Министарство Емила Комба (1902.—1905.) спровело је Закон о одвајању цркве од државе. Дискусија о томе закону била је бурна, духови у земљи били су узрујани, помишљало се на могућност грађанског рата. Бриан је дејствовао као пацификатор. Стишавао је страсти, умиривао ратоборне посланике, и највише допринео да се тај закон у Скупштини изгласа.

Запажен на томе послу, већ идуће године постаје Министар Просвете у кабинету Сариена од 14. марта до 25. октобра 1906 године, и од тада па до данас ретко је кад силазио са министарске столице. Бриан, напустивши званичне социалисте, уписао се у странку републиканских социалиста, и стално се води као њен члан.

Све до рата он је био посветио своју пажњу, у првом реду, сређивању унутрашњих прилика у Француској. За то време бива Председник Владе у два маха 1909.—1910. године и 1913., када је дао на проучавање закон о трогодишњој служби у кадру. За време рата, као Председник Министарства у два кабинета, 1916. и 1917. године, био је на челу своје земље и као такав је понео огромну одговорност за многе важне одлуке које су пале током рата.

Ми му дугујемо нарочито захвалност за оснивање Солунскога фронта, који је у ствари његово дело. У племенитој намери да спасе остатке наше војске и да јој да прави и достојан циљ за нове жртве које ће се од ње тражити, он је замислио стварање тога фронта и наредио да четири француске дивизије тамо пођу,

у најкритичнијим часовима на западном бојишту, када се француски систем одбране из темеља тресао под ударцима немачких трупа на Вердену. У самој влади имао је да савлада отпор неких министара, а у савезничком ратном савету да за своју идеју придобије првог енглеског министра Аскита, који је дуго одбијао и помисао на слање енглеских трупа у Солун. Но највећи противник му је био Жорж Клемансо, онда Председник војне комисије у Сенату. Говори се да му је Клемансо рекао, после свога говора у коме је тражио хитну евакуацију Солуна; „Пазите, може се десити да вам се суди за велеиздају.“ „Примам тај ризик“, одговорио је Бриан. И ипак је остварио свој план. Солунски фронт је био организован, и после скоро три године био је један од најглавнијих чинилаца који су победоносно докочали Светски Рат. Под Бриановом владом наша је војска била спасена од француске морнарице, наше избеглице збринуте и наша деца примљена у француске школе.

Од 1917. до 1921. године Бриан се не налази у влади, али 1921. године он постаје Министар Председник и Министар Иностранних Дела, а подржава га једна већина са деснице. Од тада он се баца на спољну политику, пошто је схватио да ту може још више да користи својој земљи. И када је децембра 1921. године, хтео да са Лојдом Џорџом закључи такозвани Кански Споразум, по коме би Енглеска гарантовала безбедност Француске, он буде у своме делу ометен од Скупштине, којој су се учинили сувише велики уступци, које је он хтео да учини у погледу стварних, територијалних гаранција. Остао је, међутим, стални француски делегат у Друштву Народа, где је, пле-

менитошћу својих мисли, израженим у говорима који ће остати ремек дело ораторске вештине, стекао својој земљи неподељене симпатије свих држава — чланова Друштва Народа — и разбио легенду о француском империализму, која је нарочито била раширена за време окупације Рурске Области.

После избора, који су обављени 11. маја 1924. године, Бриан се поново враћа међу државнике којима ће се поверити највиши положај. Министар Иностраних Дела у кабинету Панлевеа, 1925., он је Председник Владе у три кабинета, који су на власти од 8. новембра 1925. до 17. јула 1926. године.

Владе којима је Бриан председавао имале су да се боре са великим финансиским тешкоћама. Социјалистичка странка која је дотле помагала владе са левице, и ако у њима није учествовала, одрекла му је сваку помоћ и упутила апел на народ, износећи свој програм за санирање финансија, у коме се захтевала консолидација краткорочних дугова и повећање пореза на капитал. Финансиска криза доминирала је политичку ситуацију и под њеним притиском, на предлог Министра Финансија, почетком децембра 1925., Парламент, поред других мера, повећава порезе за укупан износ од седам и по милијарди франака. Влада износи тада пред Парламент свој план за побољшање финансија, који предвиђа читав низ мера, међу којима и оснивање једне аутономне благајне са специјалним приходима за амортизацију дугова и враћање аванса емисионој банци. У току дискусије видело се да између владе и њене већине у Скупштини не постоји сагласност: док се министар финансија стара да државној каси хитно створи нове приходе увођењем специјалних посредних такса,

дотле финансиски одбор прима један пројекат о финансиском санирању по коме се мења цео фискални систем. Поводом једног захтева социалиста о томе да се предлог закона о таксама на исплате повуче, влада Брианова је пала, 6. марта 1926. године, први пут, а заменила је друга, у којој је важна личност била нови министар финансија, Раул Пере, бивши председник Скупштине. Да би попунила дефицит буџета, који се попео на 4534 милиона, влада је тражила да хитним поступком уведе у живот једну специалну таксу названу „грађанском“ и повећање пореза на пословни обрт. Али како је франак и даље падао, а и због неких неспоразума и неслоге у самом кабинету, Раул Пере поднесе оставку, а за њим и цела влада. У новом министарству, које је Бриан саставио 23. јуна, са људима левице, пошто су му истакнути политичари умеренијих струја одбили позив на сарадњу, Потпредседник Владе и уједно Министар Финансија јесте Жозеф Кајо, познати првак радикалне странке, са бурном политичком кариером. Десница је са доста негодовања примила његов повратак у владу. И када је он, предлажући низ строгих мера, које су према његовој замисли имале да поправе финансије, тражио од Парламента генерално овлашћење да влада те мере спроведе у живот, за време скупштинског распуста, путем уредаба које би доносио Министарски Савет, устале су против тога предлога, здружене, крајња левица и десница. Сам Ерио, тада Председник Скупштине, сишао је са свога места на скупштинску говорницу и оштро напао такав начин вођења финансиске политике. Бриану би изгласано неповерење са 288 против 243 гласа, и он даде оставку 17. јула 1926. године.

Тако се он морао повући, пошто није успео да савлада велике финансиске тешкоће, у које је запала Француска. Парламент, збуњен и уплашен падом франка, негодовао је против владе, а из бојазни да се учини непопуларним, опет није хтео да је помаже до краја, када је предлагала строге мере у циљу санирања државних финансија и курса франка.

Ова епоха, једна од најтежих са гледишта унутрашњег положаја Француске, остаће забележена као једна од најважнијих, с обзиром на улогу Брианову у спољној политици и међународним односима.

Када је, услед опозиције Велике Британије, марта 1925. године, осујећен покушај да се под окриљем Друштва Народа успостави трајан мир и када је пропао предлог да све државе приступе познатом Женевском Протоколу, уверење у могућност да се мир може обезбедити и осигурати правним гаранцијама преживљује кризу. Иницијативом Бриановом, идеја мира којом су већ одавно загрејане масе западних народа, поново је убачена у ред главних политичких и дипломатских питања.

Као резултат тих старања дошли су споразуми, закључени у Локарну 16. октобра 1925., између Француске, Енглеске, Немачке, Италије, Белгије, Чехословачке и Пољске, а дошао је и наш пакт о пријатељству и конвенција о арбитражи, закључени са Француском 11. новембра 1927. године. Овај уговор, поред тога што санкционише једно вековно пријатељство, видан је доказ пацифистичких старања оба народа, који своје главне напоре троше на своје културно развијање.

Још 1921. године, у Кани, Бриан, ондашњи Председник Владе, предложио је био Лојду Џорџу један

грандиозан план за обезбеђења од евентуалних напада. По томе плану, Велика Британија имала се обавезати да ће помоћи Франуску на случај да Немачка, повредом Версаљског Уговора, односно упадом у развојачену Рајнску Зону, ову нападне. Оваквом чисто одбранбеном савезу могле би доцније приступити и остале државе, не изузимајући ни Немачку. Услед отпора француског јавног мишљења, па и самог Парламента, Бриан није могао наставити даљи рад на томе плану, већ буде приморан да да оставку.

Када је, у почетку 1925., било јасно да се мир не може обезбедити на бази Женевског Протокола, поведоше се поново преговори између Француске, Велике Британије и Белгије, у циљу да се по нацрту тога Бриановог плана загарантује мир и обезбеде од сваког напада границе тих земаља. Преговори су још били у току када, у фебруару 1927. године, Немачка понуди Француској закључење једног пакта, по коме би се обе стране обавезале да једна другу неће нападати.

Ова понуда, саопштена осталим државама које су преговарале, буде примљена и узета за подлогу даљих преговора. Бриан и Чемберлен били су у главном споразумни и имали су иста гледишта на разне проблеме. Немачка делегација пристала је на Рајнски Пакт, пошто се одрекла свога захтева да се приликом дискусије о пакту расправља и питање хитне евакуације Келна од стране савезничке војске. Затим, повукла је нарочите услове под којима је желела да буде примљена у Друштво Народа.

Локарнских Уговора и конвенција има свега седам и сви заједно сачињавају једну целину, један систем, а главни им је циљ да уговорне државе обез-

беде од рата тиме, што предвиђају низ мера које омогућавају да се сви спорови, ако искрсну између држава уговорница, реше на миран начин. Главни споразум је уговор, назван „Рајнски Пакт“, који је закључен између Немачке, Белгије, Француске, Велике Британије и Италије, затим долазе уговори и конвенције о арбитражи, које је склопила Немачка редом са Француском, Пољском, Белгијом и Чехослоачком. Рајнски Пакт интересује на првом месту Француску и Белгију. Он гарантује територијални статус кво између Француске, Белгије и Немачке, као и неповредљивост њихових државних граница, повучених Версаљским Уговором о миру, затим стриктно извршење 42. и 43. члана тога уговора, који се односе на развојачену Рајнску Зону.

Одјек ових споразума, као и њихов стварни ефект од велике су важности. По речима Анри де Жувнела, они „примирје на Западу претварају у мир на Западу“. Пре Локарнских Споразума Немачка није признавала као легално стање које је створио Версаљски Уговор, а услове тога мира сматрала је као силом наметнуте и одрицала им сваку правну основицу. Овим споразумима, затим уласком Немачке у Друштво Народа, мења се ситуација. Немачка дефинитивно признаје, и пристаје шта више да и гарантује границе Француске и Белгије, чиме се питање Елзаса и Лорена скида са дневног реда. Исто тако легализује независност и интегритет нових држава на својој источној граници: Пољске и Чехословачке. Француска, Немачка и Белгија обавезале су се још у Рајнском Пакту да једна другу апсолутно не нападају и да никако не прибегну рату, осим у случају нужне самоодбране, ако би нападач

грубо прекршио своју обавезу или грубо повредио одредбе уговора о миру односно Рајнске Зоне. Поменуте државе расправиће све своје спорове путем арбитраже, која прописује нарочити поступак за то, пред Друштвом Народа. На случај напада, обавезују се да притекну у помоћ ономе члану који је испунио све своје обавезе против онога који их је погазио. Поред тога, уговор изрично наглашује да се његовим текстом не мења ни једна одредба Уговора о миру, ни накнадни споразуми о његовој примени, као што је споразум о Довесовом плану, закључен 20. августа 1924 године, и да се ни уколико не сужава мисија Друштва Народа, у циљу ефикасног рада на општем миру.

Односи између држава, као организованих чланова међународне заједнице, постављају се све више на правну базу, а систем оваквих савеза унапред сузбија нападачке тенденције.

Сама скупштина Лиге Народа, 1926. г., прокламовала је да идеје које се одржавају Локарнским Споразумима могу бити примљене као основна правила за вођење спољне политике свих цивилизованих држава. Она је позвала Савет, други орган Друштва Народа, да предложи свима члановима Лиге увођење ових начела у праксу и да евентуално понуди своје услуге за закључење уговора, који би се инспирисали идејама поверења и сигурности и на тај начин олакшали смањивање и ограничавање наоружања.

Поред тих чисто практичних резултата, Локарнски Споразуми створили су једно духовно расположење у Европи, названо „Дух Локарна“. Оно се карактерише искреним побудама за мир и тежњом да се методски униште све клице оружаних сукоба и

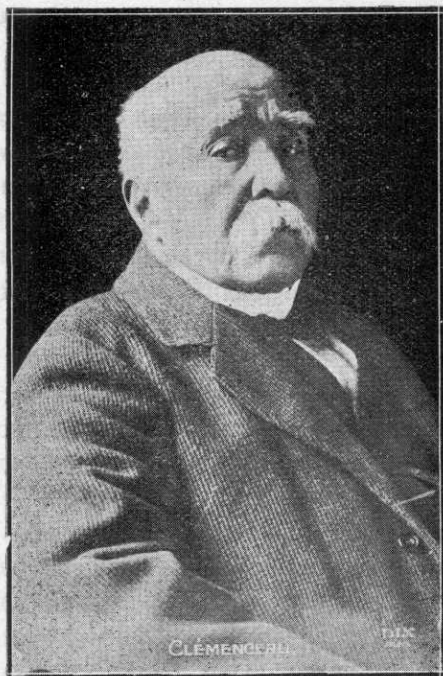
рат за увек отклони као средство за решење спорова међу народима. Ове су мисли изражене у завршном протоколу конференције, који каже да силе потписнице: „имају чврсту веру да ће ступање на снагу ових уговора и конвенција припомоћи у великој мери да се између народа створе много бољи морални односи, да ће олакшати решења многих економских и политичких проблема, саобразно осећањима и интересима народа, и да ће, тиме што ће утврдити мир и сигурност Европе, убрзати на ефикасан начин разоружање, предвиђено чланом 8. Пакта Друштва Народа“.

Ипак, Локарнски Споразуми, сами по себи, не обезбеђују сигурност и мир, већ их само чине могућним, указујући на начин да се та могућност постигне. Они су само један акт више на делу уједињења моралних снага овога света за најкултурније циљеве човечанства. Такви ће, вероватно, изгледати будућим поколењима.

Аристид Бриан, главни трудбеник на овоме делу, заслужио је стога захвалност не само свога народа, него и осталих нација, а у првом реду наше, чији је стари и опробани пријатељ.

ЖОРЖ КЛЕМАНСО

Политичка делатност Жоржа Клемансоа почиње 1861., а завршава се 1919. године. Она обухвата последњу епоху владавине Наполеона III и владу

Треће Републике, од њеног оснивања па до свршетка Светскога Рата. У свима важнијим догађајима који су обележили овај период у француској историји, а

следствено и у светској, нарочито после Париске Комуне, осећа се присуство, акција и утицај, час у позитивном час у негативном смислу, Жоржа Клемансоа, најизразитије личности међу француским државницима, човека који је, ставивши свој потпис у име Француске на Версаљски Уговор, достојно закључио једну изванредно бурну, богату и узбудљиву политичку и државничку кариеру. Она ни мало не личи на уобичајену путању, коју државници прођу у осталим западним демократијама, нити је зависила од познатих степена политичког производства у Француској. Главна снага и сигурна гаранција за успех једнога француског политичара била је, а још је и дан данас, способност прилагођавања приликама и средини. Опортунизам, прокушано средство за постигнуће циља, откако га је и сам Гамбета применио, постаје обележје француског политичког живота сведеног на мирнији ритам. Кариера се постизавала на прозаичан начин, споразумима, по цену извесних одрицања, кроз сложени механизам односа група и личности у Парламенту, и уз допуштена одступања и слободнија тумачења постављених принципских норми, ако су ове у даном случају и везивале кога политичара. Једном на власти, спроводила се и даље иста опрезна политика трансакције и средње линије, са нарочитом бригом да се избегну сви разлози за заоштрења и сукобе. Таква настојања морала су, по сили прилика, да уроде разним концесијама и покушајима и да се, ради помирљивих солуција, жртвује и по које основно начело, наруши какав идеални политички систем. Стога је тај режим опортунизма наишао на осуде код многих француских публициста и политичара, људи бујније крви и темпе-

рамента, који су у њему гледали рушиоца сваког идеализма. Клемансо, и по своме темпераменту и по својим идејама, био је један од најопаснијих противника тога поретка, спремног на све абдикације. Игноришући сваки политички миметезам, он је остао веран своме гледишту до краја, бранећи га и од својих начелних пријатеља, са којима је увек долазио у сукоб када је из политичких разлога, које он није хтео да схвати и да цени, било потребно одрећи се каквога начела које је он сматрао као основно. Тако се десило, за време велике дискусије о цркви 1902. године, да Клемансо, и ако на челу групе која је тражила одвајање Цркве од Државе и распуштање конгрегација, брани слободу наставе и одваја се од својих присталица, који су тражили да се калуђерима забрани настава у приватним школама. Он је, напротив, сматрао да се то право не може оспорити, као ни право оца да своје дете пошаље у школу коју сам изабере. За њега је слобода наставе последица слободе мишљења, једне од највећих тековина Француске Револуције. Клемансо је, уопште, био, један од најодушевљенијих поборника идеја које је у духове убацила Француска Револуција и политичар који се њима највише инспирисао. Стари јакобинац, како су га звали, имао је и идеализам револуционарних вођа, али и њихову енергију и смелост, фанатизам и свирепост, када је било потребно. Друга полука његове делатности била је крајњи патриотизам, исто тако поткрепљен култом за подвиге револуционарних армија. Он је један од ретких политичара који је са Гамбетом и посланицима Елзаса Лорена одбио, 1871 године, у Бордоу, да гласа за мир којим се признаје анексија тих покрајина Немцима.

Поклоник Револуције и патриот у исто време, Клемансо је, и ако кроз дуги низ година вођ крајње левице у Француском Парламенту све до појаве ојачане социјалистичке странке, остао на терену строге легалности и тражио спровођење рефорама у оквиру постојећих закона. То је било највише стога што је са универзитета, из доба својих студија, понео убеђење да се сва бивања могу објаснити само еволуционистичком теоријом, па је ту своју веру пренео и на живот народа. Парламент је за њега представљао инструмент прогреса у његовом народу, али под условом да се и његово уређење стално усавршава и модернизује. Демократија се не може замислити без сталног покрета и сталне акције.

Човек од толиких разноврсних идеја које је све до краја бранио, упорно и тврдоглаво, служиће се у борби огромном ерудицијом научном, литерарном и филозофском, једном ретком енергијом, силним и изостреним духом, Клемансо је делио ударе на све стране нештедимице, кад је сматрао да је то потребно за љубав којег свог идеала. У таквим окршајима остајао је често сам, губио мандате, бивао најподлије нападан да је плаћеник и издајник своје земље, и као жртва већих кампања важио годинама и за најомрзнутијег француског политичара. Познао је у највишем степену љубав и мржњу популарног Молоха и искусио сву трагику народног трибуна кога маса одгурне и презре. Али ни највећи неуспеси и разочарења нису никад у њему успели да убију борбеност и срчаност. Сваку битку је примао са новом снагом, без обзира на растући број противника. „Не знате колико је човек јак када је сам“, рекао је једном када су му препоручивали да се стави на чело

једне групе. „Докле год будем могао говорити и писати, ако сам у праву, сматраћу се непобедним.“

Клемансо је, на сваки начин, од свих модерних вођа демократије један од најрељефнијих. Шеф и старешина, стваралац у рату, човек који је из француског народа извукао највећу суму енергије и у последњем напору добио рат, за време мира изгледао је као рушилац људи и институција, по ђуди, због ситних мотива. Два пута у своме животу био је на челу Француске, више вољом стихија неко пристанком људи. Као представник недокучивих сила нације, био је свестан перманенције дела које је имао да изврши. Знајући за историски значај своје мисије, о којој ће да суде поколења и векови, остајао је за своје савременике неосетљив и свиреп, као што је био и за себе самога, тражећи од свакога доказа за храброст и пожртвовање.

Клемансо је привлачан и осталим необичностима свога карактера. Духовит и гибак, он је, по Анатоли Франсу, у исто време напрасит и прзница, а на власти пристрасан. Одликује се необичном радљивошћу, и то агресивном, борбеном, смислом за иницијативу и упорством у спровођењу. Доследан својим начелима, он их је ипак примењивао са много гипкости. Либерал по традицији и васпитању, он је човек ауторитативних, господских склоности. Револуционар је, а мрзи демагогију; у исто време је човечан, осетљив и племенит а каткад и немилосрдан и хладан. Филозоф са слабостима за уопштавања, полаже често много више нето други на појединости. Одличан говорник, још бољи писац и мислилац, он је најпоноснији тиме што се сматра човеком у најпу-

нијој снази израза, човеком који је оставио иза себе јединствен траг свога пролаза.

* * *

Жорж Клемансо родио се 28. септембра 1841. године, у селу Мујерону, у Вандеји. Његов отац је био лекар у Нанту, а као републиканац био је за време царства Наполеона III осуђен на прогонство у Алжир. Основну школу и гимназију свршио је у Нанту, а у Париз је дошао 1861. године, да студира медицину. Ту почиње његова политичка делатност. Исте године он ствара са неколико другова групу, у којој су по политичким убеђењима сви републиканци, а по филозофским схватањима сви позитивисти. У правилима групе каже се: „Именовани оснивају под називом: Ради онако као што мислиш, друштво које има за закон рад, за услов солидарност, за циљ правду.“ Већ идуће године објављује свој лист „Рад“ са претежно литерарном садржином, у коме је Клемансо литерарни и драмски критичар. Он тумачи Мишлеа и Кинеа, напада историску методу о фатализму Тјера и Гизоа, обара се на теорију по којој је време доказ за легитимност некога поседа и свршени факт правни аргуменат. Идуће године осуђен је у својој 21. години на 77 дана затвора, зато што је у радничком крају Париза, у предграђу Св. Антона, лепио плакате позивајући раднике да манифестују приликом прославе четрдесетогодишњице прокламовања Друге Републике, 24. фебруара 1868. године.

Чим је издржао затвор, написао је у листу „Матену“ чланак о „Плавим и Белим“, у коме је изнео ратовање у Вандеји за време Револуције и пожртвовања републиканаца. Убрзо се Клемансо упознао са старим

социалистичким вођом Бланкием, за чији је рачун основао једну тајну штампарију, у своме стану. Поред те политичке активности и новинарског посла, Клемансо је успевао да и даље учи медицину, па је 1865. године промовисан и за доктора. Одмах после тога отишао је у Енглеску, где се упознао са Стјуартом Милом и превео његово дело: „Огист Конт и позитивизам“, и са Хербертом Спенсером, представником еволуционистичке филозофије. Посетио је и Америку, одакле је „Тану“ слао дописе, а иначе се тамо издржавао тиме што је био професор француског језика и књижевности у једном двојачком пансионату. Чим је избио рат са Пруском, 1870. године, он се врати у Француску. Када је збачено Царство, 4. септембра, он би наименован за председника општине париског 18. кварта. У том својству организовао је одбрану Париза, формирао јединице; на чело једног батаљона поставио је Бланкиа и бринуо се о исхрани становништва. После капитулације Париза, народ тога кварта изабере га за свога представника у Скупштини, која се састала у Бордоу, да решава о даљој судбини рата. Са Кинеом, Виктором Игом, Гамбетом и Кисом, председником општине у Страсбургу, који је истога дана умро од туге, он је, 1. марта 1871. године, гласао против предаје Елзаса и Лорена Немачкој. Одмах затим, Париз, нервиран и потлачен, подиже буну и плану Комуна. Клемансо и остали посланици Париза узалуд се трудише да спрече крвопролиће. Влада их огласи за кривце и изда за њима потернице. Клемансо, путујући кроз унутрашњост, заобилазним путем, врати се у Сен-Дени код Париза, у намери да уђе у престоницу, која је била попрште бојева и пожара,

а и неуспеха. Тада је доживео једну од најтежих епоха у своме животу: да беспомоћно присуствује туђинској инвазији и грађанском рату у својој земљи.

По закљученом миру, он буде изабран у свом старом кварту, на Монмартру, за париског општинског одборника. У томе својству бави се највише питањима наставе, јавне помоћи и финансија. Његов рад био је запажен и, 1875. године, он буде изабран за Председника Општине. Остао је знаменит његов говор са којим је први пут изишао пред париско представништво. Помињући опсаду Париза и фатални свршетак рата, закључио је рекавши, да је Отаџбини требало само један вођ па да буде спасена. Тада није ни слутио да ће, после 38 година, он, у сличној прилици, имати ту дужност да испуни. Идуће године уђе и у Скупштину и одмах затражи пуну амнестију за осуђенике поводом Комуне. Његов говор открије га као једног од најбољих талената у Парламенту, али ни он у Скупштини, ни Виктор Иго у Сенату, нису успели са својим предлозима: амнестија није била изгласана. Од тада па кроз пуних 17 година неће престати Клемансовљева представничка делатност. Он је први на бранику републиканских начела, које је требало сачувати од напада деснице и први на послу да се тек основана Република политички организује и оснажи споља и изнутра. Он је члан извршног одбора осамнаесторице, који су имали да спреме изборну кампању и уреде републиканске снаге приликом државног удара маршала Мак Маона, извршеног 16. маја 1877. године, који је отпустио одговорно министарство Жила Симона и расписао нове изборе. У Скупштину је ушла, предвођена Гамбетом, нова републиканска већина, са Клемансом на крајњој левици. Између

фракција ове већине избише убрзо неспоразуми и трзавице. Клемансо је сматрао да се има одмах поћи путем темељних рефорама и промена у државној администрацији, док је Гамбета желео поступати много опрезније. Због ових разлика, у погледу метода, изби завада између та два првака. И Клемансо, да би се борио против тог система, који је он крстио опортунизмом, основа лист „Правду“, и ту објави минимални програм своје странке, која се назва радикалном. У то време падају и прве његове интервенције по питањима спољне политике. Прво поводом Туниса, па Египта и најзад Тонкина и Мадагаскара. Клемансо је био одсудан противник француске колониалне политике, окарактерисане завојевачким циљевима. По њему, Француска се није смела ангажовати по разним деловима света у новцу и крви, када је имала за суседа немирну Немачку, од које јој је претила стална опасност. Сва снага Француске треба да се у сваком тренутку може бацити на Рајну, била је његова формула. Поводом Египта, 1882. године, чију су окупацију спремали Енглези, он је поставио, и први на француској говорници бранио, начело о слободном самоопредељењу народа: „Египат Египћанима“.

За време узбуђења које је изазвала у Француској акција генерала Буланжеа, Клемансо, прво присталица генералов, у коме је видео вођу кадрог да поведе нацију путем патриотизма, брзо се окренуо противу њега, када се уверио да генерал жели само да се послужи доктрином национализма, док се не дочепа апсолутне власти и консулске моћи. Вративши се Републици и њеним установама, Клемансо је имао да издржи низ најогорченијих и неправичних на-

пада од стране ултранационалиста и њиховога шефа Деруледа. Сумњичио се његов патриотизам, приказивали су га као непријатеља савеза са Русијом, и као продану душу Енглеској....Доводили су га у везу са Панамском афером, залазили у његов приватни живот и тражили податке о његовом богатству. То су били његови најтежи тренуци. Напуштен од масе својих пријатеља, нападан и физички за време своје изборне кампање, болестан и изнемогао, у нужди да се брани и пере од фалсификата, нарочито израђених да се докаже како је примао новац од Енглеске за неке сумњиве циљеве, њега оставља и његов изборни округ: на ужем избору он подлеже коалицији деснице и крајних левичара, и напушта Парламент.

После тога неуспеха, Клемансо је са удвојеном снагом, и ако са скученим средствима, продужио да учествује у јавном животу Француске, али као новинар. У своје листу „Правди“, који је морао да преуреди, да би смањио трошкове, већ 3. октобра 1893. године, у времену када је још био мета разним стрелцима, написао је чланак под насловом „Напред“, и у њему објавио своју вољу да продужи борбу. Тим чланком отпочео је низ уводних чланака, које неће прекидати за читаве четири године: о политици, војсци, социалним питањима и свима манифестацијама у животу државе и народа. Ти чланци открили су једног новог Клемансоа. До тада се поштовао његов говорнички дар, политички смисао, воља и темперамент. Од тада, упознаје се његов редак талент полемисте, огромно знање у свима областима људске мисли, филозофске и хуманитарне тенденције његова духа, недостижан, сјајан и духовит стил, којим се на најсавршенији начин служи да протумачи дневне до-

гађаје и из њих извуче поуку или критику. Те уводнике скупио је у књиге, које је редом објављивао, и данас оне служе као огледало његове мисли и духовног искуства. Најважније су: „Социална Битка“, „Велики Пан“, „По нити дана“ и „На бусијама живота“. А 1904. године даје се његов позоришни комад „Вео Среће“, са песимистичним погледима на живот.

Иако у друштву и под утицајем највећих француских књижевника и уметника тога времена, као Золе, Алфонса Додеа, браће Гонкура, Анатола Франса, Монеа, Родена, Кариера и Сезана, Клемансо се са успехом опире интимним наклоностима своје природе за чисто спиритуалну уметничку делатност и враћа се политици. Тако, 1897. године, прелази у лист „Зору“, где ствара читаву плејаду одабраних сарадника, међу којима су и Октав Мирбо и Камил Моклер. Са Драјфусовом афером, за њега почиње период нове борбе. У почетку саме афере, Клемансо је нападао Драјфуса, ослањајући се на ауторитет изречене пресуде. Када је, међутим, био обавештен о току целога процеса и о свима неисправностима и незаконитостима, које су биле почињене, он лојално признаје своју заблуду и постаје један од најодлучнијих Драјфусових бранилаца. Своје чланке о томе скупио је и објавио у седам свезака.

За Клемансоа, старог јакобинца, борба коју је водио за ревизију Драјфусовог процеса имала је смисао да заштити право човека и грађанина на правду у својој земљи и да осуди и изобличи аргумент државног разлога, који је још Револуција избацила из списка средстава на расположењу државних власти. Ова борба била је за њега пуна емоција и доживљавања. Као и за време Панамске афере,

против њега се дижу необавештени националисти. Драјфусов процес дели Француску на два табора. За ревизију су сви републиканци левичари, људи за које су правда и истина светиња у држави. Ту су Анатол Франс, Зола, Клемансо, који каже ово за правду: „Мала реч, али највећа после добротe... реч коју човек не може да чује, а да се не осети бољим. Нема сна који таква реч неће прекинути, ни смрти коју неће пробудити. Реч је јача од силе, помоћу наде. Са том речју, као јединим оружјем, заподели смо битку.“ Против ревизије, на челу са Деруледом, стоје националисти и монархисти. Афера изазива у Француској велико узбуђење. Емил Зола пише писмо Председнику Републике преко „Зоре“ и тражи истину и правду, нападајући све војне судије који су Драјфусову кривицу ислеђивали и судили. Зола је био осуђен на годину дана, а одговорни уредник „Зоре“ на четири месеца затвора и три хиљаде франака новчане казне. Клемансо пркоси страховитој завери националиста и још једанпут пристаје да за своја убеђења понесе крст непопуларности. Драјфусова афера свршила се тиме, што је Драјфус на поновном суђењу осуђен, али помилован. Клемансо је устао противу таквог начина ликвидације афере, налазећи да је кукавички. Чланке о томе скупио је у свеску под насловом: „Срамота“.

Напустивши „Зору“, 1899. године, Клемансо ради самостално и пише разне студије: о позоришту, о социологији; критикује Бјернстена, дискутује са Жоресом, бави се спољном политиком и другим. Тада даје, поводом једног Сардуовог комада, своју чувену дефиницију о Француској Револуцији: „Револуција је један блок.“ Она се мора или сва примити или сва одба-

цити. Али већ 1902. године, на позив својих старих гласача из Вара, кандидује се за сенатора и бива изабран. Жорес је овим речима поздравио његов повратак у Парламент: „Сви демократи републиканци радују се што се вратио у акцију човек који је, нападан са толико мржње, одолео бури победном чврстином и неуморним трудом и стално уздизао свој идеал социалне правде.“

Све до 1906. године, када постаје Министар Унутрашњих Дела, у кабинету Сарриена, он интервенише у Сенату, већином по питањима из спољне политике. Као министар, на миран начин, решава тешке радничке сукобе са послодавцима, одлази лично у крајеве где побуна прети, дискутује у Скупштини са Жоресом о колективизму. На изборима, у јуну исте године, радикали, чији је он стварни шеф, побеђују. У октобру, он постаје Министар Председник, а уводи у кабинет, између осталих, Бриана, Вивианиа и Кајао. Одмах у почетку идуће године, брзим одлукама и енергичним ставом, успео је да угуши покрет виноградара, који је претио да се изроди у буну. У септембру 1908. године, избија сукоб са Немачком због војника страначке легије, које је заштитио немачки консул у Казабланки. Клемансо га решава на достојанствен и частан начин по своју земљу, после више обрта и догађаја, који су подвукли озбиљност ситуације и решеност Немачке да згодном приликом загази у рат. Пошто је извршио делимичне изборе за Сенат и учинио да се изгласа више закона о унутрашњој администрацији и одобре кредити за набавку артиљерије, Клемансо је поднео оставку, 12. јула 1909. године, пошто му је изгласано неповерење са 212 против 175, поводом једног ситног питања о спреми

војне морнарице. За три године што је био на челу Владе, био је необично активан у администрацији и у Парламенту, а својим енергичним држањем спасао и земљу од авести општег штрајка, од грађанског рата, који је у клици угушио, и од последњег заплета са Немачком.

На позив јужно-американских политичара, одржао је, 1910 године, у Аргентини и Бразилији, серију од десет конференција о модерној демократији и њеној улози у свету. У њима се налази грађа за дело које ради и које ће бити његов политички тестамент.

По повратку у отаџбину, узима видна учешћа у дискусији о спољној политици и нарочито се обара на Кајао, тадашњег Министра Председника, кога оптужују да, независно од Министра Иностранних Дела, спроводи своју спољну политику, нарочито према Немачкој. Када је, 10. фебруара 1912. године, нови Председник Владе, Поенкаре ставио на гласање у Сенату споразум са Немачком, којим се регулише питање Марока у корист Француске, по цени уступака Немачкој извесних францускихседа у Африци, Клемансо је жестоко напао тај споразум и назвао га „дипломатским монструмом, новим Тројанским Коњем, жртвом миру којом одјекује звука оружја.“ Ускоро затим, он је узео видна учешћа у избору Председника Републике. Сувише изложен нападима с разних страна, човек који је у својој непосредној околини имао непријатеља, јер никад није пазио коме се замера, Клемансо, и ако стварни шеф левнице до социалиста закључно, није се хтео кандидовати на тај положај. Али је обележио као свога кандидата Памса. Но захваљујући помоћи деснице, за Председника Републике би изабран Поенкаре са 483

против 296 гласова, колико је добио Памс, и 69 социјалиста који су гласали за Вајана. Оваквом исходу припомогла је у многоне и неуморна агитација Брианова, који је радио за Поенкареа. Клемансо се брзо зато освети Бриану: 18. марта исте године, бранећи у Сенату изборни систем по срезовима, добије на гласању већину и Бриан, Председник Владе после Поенкареовог избора, даде оставку.

Са објавом рата почиње и његова чудновата делатност, која ће убрзо од њега начинити најпопуларнијег човека у Француској. За њега је главно да се сви напори и све енергије утроше на рат. Критиковао је нарочито жучно све мере које су му се чиниле млаке, гонио, без милости, све малодушне. На његову интервенцију, основала се војна цензура, али се десило да је он баш био њена прва жртва. Он тада мења наслов свога листа, који од „Слободног Човека“ постаје „Окован Човек“. Као стари јакобинац, тражи, по примеру скупштина Револуције, да за све време рата Парламент остане на окупу, и да увек раде два најважнија одбора: за војску и за спољне послове. Никома, кога је сматрао да је одговоран за какву грешку или немар, није праштао. Ударао је свуда око себе: по министрима, посланицима, генералима. Његов лист се читао у хиљаде примерака. У Сенату и преко свога листа он бодри цео један народ да истраје у најстрашнијем искушењу. Колико је био строг и свиреп за позадину, толико је био благ и бољећив за војнике са фронта, куда је одлазио сваки час као Председник Сенатског одбора за војску.

Са 1917. годином, Француска је ушла у најтежу годину рата, када је имала да преживи опасну кризу. После неуспелог покушаја, 17. априла 1917. године, да

пробије немачки фронт, француска војска, разочарана и растројена тешким губицима, почела је да губи високу свест и дисциплину, којима се дотле одликовала. Морал је попуштао и у позадини. Под утиском Руске Револуције, а услед пропаганде плаћених агената, радничке масе почеле су да се комењају. На разним странама осећала се несигурност, ту и тамо пригушено тражио се мир. Маса је осећала да се ствари не развијају повољно, мора је била притисла земљу, осећала се тешка атмосфера издајства.

Тада се јавља Клемансо као спасилац, и на дан 22 јула 1917. године, лице у лице, напада у Сенату Министра Унутрашњих Дела, Малвиа, и оптужује га да дозвољава пропаганду у корист што бржег мира; да не гони сумњива лица и да ништа не предузима против дефетиста. Малви, оптужен да је „издао интересе Француске“, даје оставку. У исто време откривају се неколике шпијунске афере, народ узбуђен и пред паником, дочекује са одушевљењем Клемансоа као Председника Владе, 16. новембра 1917. године.

На влади, за Клемансоа постојао је свега један циљ: свима средствима, до краја, водити рат. У свом првом говору овако се изразио у Парламенту: „Представљамо вам се имајући свега једну мисао и та је интегрални рат. Неће бити више ни дефетистичке пропаганде, ни немачких интрига, ни издајства, ни полуиздајства. Само рат и рат. Наша војска неће се наћи између две ватре. Земља ће добити сазнање да је неко брани.“

И, заиста, осетило се да је потребни вођ дошао на своје место. Предузете су биле све мере да се одоли највећем ратном папору Немаца, који је учи-

њен у пролеће 1918. године. Уочи самог напада, Клемансо даје ову декларацију, 8. марта 1918. године : „Моја спољна и моја унутрашња политика је једно исто. Ја ратујем, стално ратујем... Русија нас издаје, ја продужујем да водим рат. Несрећна Румунија приморана је да капитулира, ја и даље водим рат, и водићу га до последњег часа.“

У позадини, енергично се одржава морал и без милости поступа са несигурним елементима. Кајо, коме је пребацивано ди је имао веза са сумњивим личностима, и Малви издају се суду. Клемансо одбија све покушаје за посебне преговоре о миру. Интерпелисан, 5. јуна, на дан највеће немачке најезде, он одговара: „Пред вама је влада, која никада неће примити један понижавајући мир...“ Малви би осуђен на 5 година прогонства што је „изневерио своју дужност, не дејствујући против криминалне пропаганде коју су вршиле личности у вези са непријатељем.“

Дотле су савезничке војске победиле Немачку и, на дан 11 новембра, усред незапамћеног одушевљења, Клемансо је могао да објави закључење примирја, капитулацијом Централних Сила.

Већ 17 јануара 1919 године, он је председник француске делегације на Конференцији Мира, а на предлог Председника Америчких Сједињених Држава, Вилсона, једногласно је изабран за председника саме конференције. Ту га чека огроман рад. Са још три човека имао је у рукама већу власт над цивилизованим светом него ико пре њега. Под његовим председништвом створене су нове државе у Европи, према начелу самоопредељења народа, које је он био истакао још 1881. године, Елзас и Лорен су враћени Француској и свету је дат, као гаранција за бољу и сношљивију будућност,

Пакт Друштва Народа, јемство за трајан мир и солидарност народа.

Мир би закључен са Немачком и потписан, 30. јуна 1919 године, у Версаљу, на истом месту где је, 1871. године, било прокламовано Немачко Царство, а ратификован у Скупштини, 2. октобра, са 372 против 53 гласа, а у Сенату са свима против једнога гласа.

Одмах после тога буду расписани избори и 16 новембра Француска пошаље у Скупштину већину Националног Блока. Радикали и социалисти буду потучени, а нова већина стави се под патронажу Клемансоа, тада најпопуларнијег човека у Француској. Назван је био „отац победе“. Како се убрзо имао обавити избор Председника Републике, многи посланици хтедоше га кандидовати за тај положај. Клемансо, међутим, није хтео сам да постави своју кандидатуру, већ је оклевао у неизвесности. Ово пружи прилику његовим непријатељима са десна и лева, а тих је било све више у колико се политички живот враћао у стари колосек, да са своје стране потпомогну кандидацију Пола Дешенела. И, одиста, на припремном гласању, Пол Дешанел буде назначен за кандидата са 411 противу 389 гласова, колико је добио Клемансо. Он је ту подлегао коалицији доброг дела католичке деснице, која му није опростила његове борбе против клерикализма, и удружених радикала и социалиста, озлојеђених што је за време рата гонио неке од њихових вођа.

Клемансо после овога неуспеха оде на пут у Египат и Индију, а по повратку повуче се сасвим из политике. Данас, задовољавајући своју стару жељу, живи у Вандеји, у своме родном крају, поред океана, и пише дела, у које ставља, поред огромне

ерудиције, резултат свог личног искуства и резоновања. У њима се назире, понекад, и алузија на који преживљени догађај, на коју узету одлуку, али тон остаје висок, филозофски, ван домаћаја и утицаја људи и момената.

Неједнак, сав у контрастима, кроз које су се у ствари манифестовале сложене и разнородне тежње његове моћне личности, Клемансо није био државник за мирне конструктивне периоде у животу народа и државе. У њему је било сувише страсти, распињало га је и сувише инстиката, да би се сав тај виталитет могао каналисати у скроман, дневни посао једног административног трудбеника, у којег се, фатално, претвори сваки политичар на власти. И зато, никада са више брзине и успеха није се примио широм света надимак, који је један инспирисани новинар дао Клемансоу, назвавши га „тигром“. Одиста, у свету људи, Клемансо, са својим изванредним особинама енергије, мушкости, борбености, хитрине и нападачке срчаности, подсећа на тога господара џунгле. Шекспиров старац у пуном смислу речи, он ће дати себе до краја у најтрагичнијој ситуацији новог доба, у грчу западног света, када ће одлучивати о животима не појединаца, ни група, већ читавих народа. Даномце је доносио одлуке, судбоносне и дефинитивне. Потезом пера мењао је судбине покрајина. Да је хтео, могао је, остајући веран своме првом утиску, повући француске групе са Солунског Фронта и довести у питање опстанак читаве експедиције, али он то није учинио. Већ је, напротив, увидевши доцније важност тога војишта, ово још више снабдео трупима и материјалом, дајући за право своме тадашњем противнику Бриану, који је први

осетио потребу и будућу улогу Солунског Фронта. Био је један од ретких вођа народа, који су у античком смислу синтетисали вољу за напором и жртвама ради победе и остајали у највећим искушењима пркосно и мирно стојици до краја.

У своме делу „Демостен“, које се сматра као његова исповест и нека врста моралнога аманета, налази се овај став: „Он (Демостен) хтео је до краја. Видео је још првога дана да ће се војничка храброст узалуд расипати, ако је грађанска храброст не уме искористити. И, мимо света, он осети да за велика срца порази не постоје. Тако га мимоиђе дрхтавица сумње пред страшним призором да један живот пун идеализма пада у провалију промашених егзистенција.“ Клемансо је, извесно, мислио на себе када, мало даље, пише: „Он је страдао, борио се, бивао побеђен, али никада се није одвајао од помисли да се сав жртвује отаџбини. У храму Калауриском, никакве мисли о себи. Гест смиреног дочека пред судбином која га је изневерила... и заслужени мир.“ Са таквом уздржаном и пригушеном емоцијом, под којом се осећа треперење узбуђене душе, дао нам је Клемансо последње часове Демостенове, човека који је, спасавши отаџбину, дочекао, место захвалности, смрт од руке својих суграђана.

Клемансо, пошто је својим обележјем најдубље означио политичку мапу данашње Европе, и био, у доба најтеже кризе западног света, тумач његових моралних преживљавања, остаће једна од најизразитијих личности нашега доба, један од „вођа савести“ нашег поколења. Овај ауторитативни идеалиста, а у исто време срчани реализатор без предрауда, у сталном рату са традицијама када, оне служе

као изговор и заштита учмалости и лености, био је назван због свога рушилачког темперамента и безобзирности, „Волтер без васпитања“, и, одиста, он је највише од осталих политичара у Француској успео да растресе широке француске масе, да их заинтересује за првенствено моралне проблеме и поврати, у појачаној интензивности, осећања једнакости, правде и слободе, која су дотле под пепелом тињала у срцима потомака јакобинаца. Драјфусова афера, Панамска афера, Марокански сукоб, Кајовљев процес, означавају разне етапе где се челичила француска душа и спремала за одлучујуће искушење. То је било време црних слутњи и звона наопако. Клемансо је и тада, као и за време рата, на ударцу, на најтежем месту. Онда је наговештавао буру, осетио је пре свих, као што је доцније повео француски брод сигурном руком и спасао га пропасти. Тигар је стално вребао. Када су му, 1912 године, његови суграђани у Сен-Ермини подигли споменик, он је у говору, који је одржао назвао себе, према облику споменика, „стражаром“, у смислу војничком, поредећи себе са војником на мртвој стражи, у објавници истуреној испред рова, коме је дужност да, ма и жртвујући себе, обавести другове о непријатељској навали.

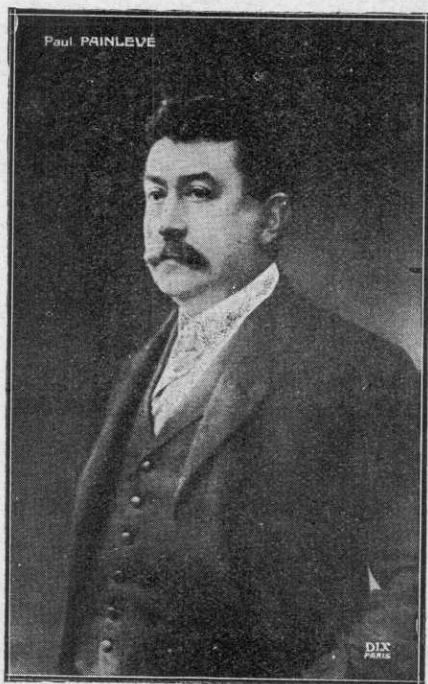
Ових дана Клемансо је објавио једно велико дело: „С вечери мисли“. Ту је скупио плод својих искустава из реалног и мистичног света. Дело које ће оставити трага и бити дискутовано у свима круговима, јер је Клемансо и ту остао доследан самоме себи: сваки проблем, а има их огроман број, решавао је по личном осећању, са крајном искреношћу. Осудио је, у тој вероватно последњој својој речи, масу постулата на којима почива данашње друштво, про-

решетао је метафизику, религију, морал. Још једном је тигар зарио ноктима у многа лицемерства овога света.

Тако се Клемансо, после једне херојске периоде стваралаштва у огњу и крви, вратио на смирену путању мислиоца, дајући својим размишљањима високи безлични тон писца, који се уздигао изнад човека. Такву метаморфозу могла је извршити само несаломљива воља Жоржа Клемансоа, вештака да сваку епоху зачуди и очара неисцрпним изворима свога генија у сталном дејству.

ПОЛ ПЕНЛЕВЕ

Пол Пенлеве, Министар Рата у данашњем кабинету Поенкареа, представник је француске интелектуалне елите у Влади и Парламенту. Та елита,

иако по својим члановима учествује у јавном животу нације, ретко успе да заузме на челу Државе места на која би могла да полаже право. Ипак за по-

следњих тридесет година, она је дала Републици четири велика државника — министра: Фресинеа, Анотоа, Бертлоа и Пенлевеа, враћајући се тако по мало славном примеру елите из доба Револуције, која је, у ствари, створила и организовала тај епохални покрет модернога доба.

Улазећи у Парламент, 1910 године, Пенлеве је већ представљао једно велико име у науци, познато у целом научном свету, одређено да га надживи. И за врло кратко време, његова личност добија прилике да се развије у пуном обиму. У првим интервенцијама, на раду, одмах се запазило колико га његова научничка култура, сигурна метода и дух, навикнут на смела предузећа, помажу у његовим политичким и државничким плановима и одлукама. Осетио се одмах и његов огроман морални ауторитет, који је он успео да пренесе из једне чисте и ведре средине великих умова у Парламент, па да га и ту очува и ојача. Његова научничка слава истакла је, са више рељефа, сав његов политички и социални идеализам, који се он решио да у дело проведе. Јер, Пенлеве је у првом реду један велики идеалиста, који је, у грозници за видицима, у жеђи за истином и у страсти за стварањем, отишао науци, оплеменио се на висинама те делатности, па се у елану свог идеализма вратио у свакидашњи живот, ношен потребом да помогне народу и уопште човечанству. „Демократија не може опстати без племенитости“, рекао је он једном, стављајући у ту формулу своју државничку концепцију.

За време рата, Пенлеве је имао огромне дужности, колико због својих техничких способности, толико и због своје политичке вредности. Учинио је на

разним местима и положајима велике услуге својој земљи. Био је председник техничких парламентарних комисија, министар, и, у 1917 години, Министар Председник. Те заслуге му нису биле признате у јавности онога доба, пошто се он политички размимоилазио са Клемансом и тадашњом тенденцијом ка десници, која је ојачала у Парламенту доласком Клемансоа на владу, новембра 1917, а остала је политички правац и у Скупштини 1919 године. Тек на изборима 1924 године, победила је његова политика блока левице, који је он образовао са Ериом и социјалистима.

Пол Пенлеве се родио 1863 године у Паризу, у сиромашној породици. Отац му је био литографски цртач. Школовао се у Паризу, увек као први у рангу. Још у основној школи научио је латински и почео грчки, код свога учитеља, кога је одушевила његова бистрина и оштроумност, па га бесплатно спремао да престигне своје другове из гимназије. Одатле је Пенлеве понео своју љубав за наставу и жељу да се одужи, па је после, годинама, као професор високих школа, држао вечерња предавања на Народном Универзитету, који су пунили радници и сиротиња. Као ђак већ је почео да истражује и да проналази. Још тада је имао научничку смелост и плодност духа. Радио је на математици, механици, астрономији. Анри Поенкаре, славни математичар, рекао је за њега да је постигао један од најлепших триумфа у француској науци. У двадесет петој години, он је професор на научном факултету у Лилу, па одатле долази на Сорбону и у Политехничку Школу. А у тридесет петој години, по позиву шведске владе, предаје о својим радовима на Штокхолмском Универси-

тету. Али он није само теоретичар. У њему је јако развијен и смисао за реално. Он је један од првих научника који су огласили могућност дизања у ваздух и поставили закон аеродинамике. Први се он пење у Врајтов апарат за летење, па онда у Фарманов, и одмах објављује улогу коју ће авиација играти у будућем рату, па тражи, иако још није посланик, прве кредите за стварање тога рода оружја. Као један од најбољих математичара, он је и члан Француске Академије Наука.

Изабран је за посланика први пут, 1910 године, у Латинском Кварту у Паризу, најјачем интелектуалном средишту, па је ту редовно биран и касније. Мандел је добио не као славан научник, већ као јавни радник, који је почео своју акцију поводом познате Драјфусове афере, и у име правде тражио њену ревизију. Тада је одржао, у друштву великих говорника и других великих људи левице, низ конференција, на којима је упознао и заволео директну акцију на масу. На тим се зборовима и формира као говорник. Лирског темперамента и јаке емоције, Пендеве одушевљава слушаоце, а лепим обликом реченица и ритмом изговора задовољи и очара и најкултурније. Понекад се само поколеба и застане, тражећи тачнији, вернији израз својој мисли, изскрупула, ради истине. И данас важи као један од најбољих говорника у Скупштини.

Уписан је, у Скупштини, у странку републиканских социалиста, странку шефова, којој припада Бриан, а био је у њој и Вивиани, и која има увек највећи број бивших и будућих министара, иако је сачињавају свега око 35 чланова у Скупштини. По духу идеалистичка, по раду либерална и новаторска, та

странка даје нове подстреке неактивном демократizmu, радикала и управља га, путем иницијатива социалног карактера, на лево, према социјалистима. 1912 године, Пенлеве долази у ближи додир са реалностима народне одбране, као извештач буџета морине. У развија огроман рад и подноси детаљан план за модернизовање морине, њеног оружјања и што целисходније употребе. Тако су набављени на време топови великог калибра и далеког домета, повећане флотиле сумарена, пресуређене фабрике барута и предвиђена концентрација флоте у Средоземном Мору, после споразума са Енглеском, чијој флоти је поверена одбрана Северног Мора и канала Ла Манша. Он је предвидео и предложио мобилизацију индустрије за војне потребе, рационално појачање техничких трупа, масивну употребу резерви, тешку артиљерију.

За време рата, он је председник свих техничких комисија за наоружање. 1915 године, (октобра), постаје у Бриановом кабинету Министар Просвете и Изума који се односе на народну одбрану. 20. марта 1917. године, постаје Министар Рата у кабинету Рибоа, а од 13. септембра до 13. новембра 1917. године, он је Министар Председник. За то време дешавали су се судбоносни догађаји, и Пенлеве је, у многоме, допринео дефинитивној савезничкој победи, предузевши низ мера, које су ту победу омогућиле и ојачале. Он је, после неуспеле офанзиве, 16. априла 1917. год., својом умереношћу и присебношћу уморио незадовољство војске на бојишту, које је, на неким местима прешло у отворену побуну, и угушио разне покушаје непријатељске пропаганде и службе непријатељу у позадини. У лето 1917. године, успео је да добије помоћ

једнога милиона Американаца и спремио све што је било потребно за њихов превоз преко океана, упркос немачких подморница. Појачао је нарочито производњу најмодернијих и најефикаснијих ратних средстава: удвојио тешку артиљерију и образовао многе нове ескадриле. На његов предлог, свргнут је грчки краљ Константин са престола, и савезничке армије на Солунском Фронту могле су продужити операције у пуној сигурности и без бојазни од каквог напада од стране Грка. После италијанског одступања са Капорета, послао је помоћ од шест дивизија у Италију, које су тамо извршиле ефикасну улогу. Наименовао је за шефове војске Фоша и Петена, који су стварно добили рат.

Али он је био на челу земље онда, кад је њом владала тешка морална криза, проистекла из ратних тегоба, тешких жртава и неизвесности у исход рата. Нападан од целе деснице, са доста непријатеља у генералитету, Пенлеве је сматрао да му његов патриотизам не допушта да се у тим трагичним приликама енергично брани и остао је дуго, као шеф левнице, у ставу млаке одбране и без агресивних намера. Кад је покушао, ипак, да се брани, пао је у Парламенту на питању унутрашње политике, баш у тренутку када ће далекосежне мере које је он предвидео донети очекиване резултате.

Од тада, па задуго, Пенлеве остаје по страни, а у Скупштини, 1919. године, налази се у опозицији, где живо ради на образовању блока левнице и ставља се на чело „Републиканске Лиге“, борбеном организму левичарских група у земљи, но не заборавља ни своје научне бриге и путује на далеки Исток, обилазећи Индију, Јапан и Кину. По повратку,

наставља још јачу пропаганду у земљи, и насупрот тадашњој оријентацији у спољној политици, која је дошла до свог израза у окупацији Рурске Области, а тиме изазвала многе протесте у међународном форуму, он предлаже политику општег мира, евакуације Рура и јачања Друштва Народа.

После избора 1924. године, када је блок левице, вођен Ериом и Пенлевеом, победио, поставило се питање Милрановог одласка са положаја Председника Републике. Лична вредност Пенлевеа и његове заслуге за ову изборну победу, одредиле су га да он буде кандидат левичарских странака за то место. Већ 4. јуна 1924. године, он буде изабран за Председника Скупштине, са 296 против 209 гласова, колико је добио кандидат деснице Мажино, али на избору за Председника Републике, 14. јуна, побеђује Думерг, кога су помагали сви умерени елементи у Парламенту. Он остаје Председник Скупштине све до 16. априла 1925. године, када постаје Председник Владе. Већ тада тешка финансиска ситуација постаје највећи проблем за Министарски Савет. Пенлеве чини један необично храбар гест. Он доводи за Министра Финансија Кајоа, човека који се дотле био највише замерио десничарским странкама, па се сматрало да је дефинитивно политички сахрањен. Међутим, на послу, Кајо се показао као бранилац фискалних схватања баш оних кругова, који су га највише нападали, а против социјалистичких идеја, по којима би најбоље средство за санирање финансија био порез на капитал и затим постепено одузимање капитала у корист државне касе. Као искусан специјалист, Кајо предлаже опширан план и тражи, прво, да се начини инвентар свих прихода и државних имања, па, после

проучавања, приступи дефинитивним одлукама у свима финансиским проблемима, чувајући се импровизираних мера. Али није било времена за такве темељне реформе: узрујано јавно мњење и Парламент тражили су спас у што бржем року.

Програм Пенлевеове владе тежио је да се очува сигурност Француске и успостави финансиска равнотежа. Он енергично води рат у Мароку, преговара са Шпањолцима о заједничкој војној акцији и припрема сигурну победу. У септембру, шаље Кајоа у Америку да преговара о регулисању предратних дугова, а истог месеца одлази као представник Француске на Скупштину Лиге Народа, у Женеви. Тамо је учинио неколико корисних интервенција и дефинисао најбољи начин рада Друштва Народа. По њему, Друштво Народа треба у сваком питању да употреби такве методе, које би му у највишем степену подигле углед и учврстиле ауторитет код свих народа. Поводом Женевског Протокола, који није примљен, изјавио је да се Француска њега не одриче, већ се држи методе да дели велике проблеме на мања питања. Полазећи од појединачких уговора о пријатељству са разним државама ка једном општем пакту, боље се служи ствари мира, него када се неко тврдоглаво реши да приведи у дело неки идеал, који је, још у томе тренутку, практично неостварљив. Тим је Пенлеве указао на најповољнији пут који води обезбеђењу мира и којим су пошле, мало после тога, све највеће европске државе, осим Русије, у Локарну, већ одмах идућег месеца, а у новембру ове године Француска и наша држава, закључивши познати пакт о пријатељству.

У октобру Пенлеве, због размимоилажења у по-

гледу финансиских проблема, реконструише свој кабинет и узима у своје руке државне финансије, а новембра даје дефинитивну оставку. Председник Владе постаје Бриан, а он је Министар Рата. На томе је положају и данас у кабинету Поеикареа.

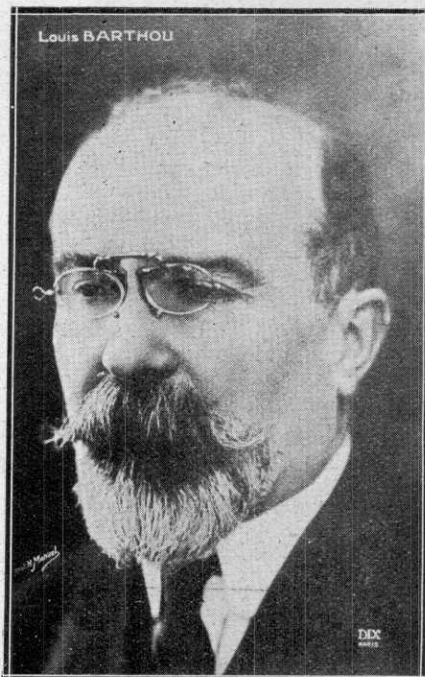
Као Министар Рата, Пенлеве је смањio рок у кадру од 18 на 12 месеца, израдио више пројеката техничке природе, који подижу војни ефект кадра, снабдео и опремио трупе за сириско и мароканско бојиште.

Пре три године, Пенлеве је изабран, на место Анри Бергсона, за председника комисије за Интелектуалну Сарадњу при Друштву Народа и тиме добио достојно признање од целога света за своје ретке особине организатора и научника.

Пенлеве је као Министар Просвете примио, 1915. и 1916. године, у француске школе преко три хиљаде наше деце, која су се спасла из Албаније, а када је био Председник Министарства, његова влада је дала нашим студентима 80 стипендија, које још и данас ужива наша омладина у Француској. Тако је Пол Пенлеве, велики научник и државник, показао своју племенитост, која је карактерна црта његове личности, и према нашем народу.

ЛУЈ БАРТУ

Први избори обављени у Француској после рата, 16. новембра 1919 године, дали су већину Националном Блоку. Левичарске странке, радикална и

социалистичка, дотле свемоћне, бејаху претрпеле потпун пораз. Посланици нове већине, избрани под заставом Клемансоа, ушли су у Скупштину,

понесени таласом народног одушевљења због задовољене победе над непријатељем, са даном речи да на том попришту политичке борбе раскрсте са старим људима и старим методама. Састављени у главном из две групе: из бивших ратника, у већини резервних официра, који су за пет година окрцаја стекли, поред храбрости, навику и смисао командовања, и из људи стручно образованих, са знатним положајем у друштву, као индустријалаца, моћних трговаца, администратора, инжињера, економиста и финансиера, они су сматрали да ће се Француска обновити само на тај начин, ако се измени, у смислу стручности, почев са врха, њен политички персонал, утонуо у интриге, и преслаб за енергичну акцију. Места младима! био је њихов ратни поклич у Скупштини, где су се одмах, по уласку, устремили на старе искусне вође политичких група, техничаре своје врсте. Убрзо, међутим, морали су стукнути. Ненавикнути на ту средину, новаци у борби са ветеранима, пошто су се упознали са проблемима које имају решавати и схватили одговорност која пада на управљаче, оставили су најважније положаје баш онима истим чије су главе тражили и задовољили су се да до краја свога мандата остану њихова често ћудљива већина. У тој борби специјалисте са политичаром, политичар је победио. Сва четири председника министарстава, од 1919 до 1924 године, за време скупштине Националног блока, Милран, Лег, Бриан и Поенкаре су предратни политичари и дугогодишњи министри, као и већина њихових сарадника у влади.

Па и многи други државници који су у томе времену били на најважнијим положајима припадају предратним политичким класама. Такав је на при-

мер Луј Барту, који је под том Скупштином био, у разним кабинетима, Министар Рата, Министар Правде и Председник Репарационе Комисије. Треба видети како су ти државници успели да доминирају једну већину, која им је пришла у намери да их обори и да на њихова места постави своје људе, и како су успели одржати се на власти све до краја.

Steћи репутацију државника у Француској је врло тешка ствар и постижу је само истински таленти, пошто у много прилика докажу своје нарочите способности. Француски Парламент негује своје традиције и његова трибина за последњих педесет година вероватно је имала најбоље светске парламентарне говорнике. Говорништво је један од главних услова које мора да задовољи државник. Без говорничког дара у коме има убедљивости, јасности и топлоте не може се замислити један француски министар. Он, даље, треба у основи да познаје све парламентарне обичаје, пословник, прописе, њихове замке, средства за напад и одбрану, да је обавештен о кулоарским интригама и да је у стању да их одбије. Таква влада је увек у опасности да је обори неуморна опозиција, и оне чешће падају на безначајним питањима, него на великим интерпелацијама. Тако је прво министарство Клемансоа пало, случајно на први поглед, а у ствари после дуго и у тајности припреманог напада пред крај сесије, када се цео свет спремао да иде на одмор, 20 јула 1909 године, поводом једне безначајне интерпелације Делкасеа о Тулонским маринским слагалиштима, а две године и девет месеца одолевало је много опаснијим нападима по тежим питањима. Државник мора да је, уопште, човек велике вредности, далеко изнад просечне. Само ће

тако наметнути своју личност једноме Парламенту, који нема организованих странака, који не познаје вољу клубова и чији је сваки члан довољно интелигентан и образован да себе сматра достојним, често предодређеним, да заузме једно важно политичко место. У томе режиму слободне конкуренције разуме се да побеђује најбољи, под условом да су вешти и окретни.

Такав је Луј Барту. Док је Поенкаре у првом реду велики државник и одличан администратор, Милран конструктор широкога обима, Пенлеве научник, који научне принципе и поштење уноси у државне ствари, и док су они сви окушани парламентарци, и још бољи државници, што им је прави позив и чему су намењени, дотле је Барту вештак у парламентаризму, човек који најбоље познаје његову магију и привлачност, који највише ужива у тој атмосфери, где је до сад створио, и као говорник и као државник, толика велика дела. Говорник првога реда, са једном од најраскошнијих култура, брза и нервозна духа, Луј Барту, данас Министар Правде и Потпредседник Министарског Савета, неоспорно је француски политичар који припада државничкој елити свих времена.

Луј Барту се родио 25 августа 1862 године у Олорону, у покрајини Беарну, чувеној са бистрине и духовитости својих становника. Одатле је био и најпопуларнији француски краљ Анри IV. Барту је учитељски син. Још од ране младости имао је наклоности за политику и литературу. Као ђак и студент имао је дотле незапамћене успехе. Три године узастопце, на правном факултету у Бордоу, добио је све прве награде на конкурсима. Докторат права

положио је у Паризу, па се вратио у свој родни крај, где се бавио новинарством. Већ 1888 године, када почиње политичку каријеру, он је, у својој двадесет шестој години, општински одборник у По-у, и то најмлађи у Француској. 1889 постаје посланик Олорона, а 1894 већ је министар, у својој тридесет петој години. Стално биран за посланика, он 1924 године даје оставку на посланички мандат и кандидује се за сенатора. Изабран је опет у свом изборном округу, скоро једногласно.

У парламентарном животу своје земље, Барту већ скоро тридесет година узима активног учешћа и игра једну од главних улога. Уписан у групу републиканских левичара, која је један од стубова републиканске владе, Барту је већ 1894 године постао Министар Грађевина у кабинету Шарла Дипиа. 1898 године он је Министар Унутрашњих Дела у влади Мелина, и сматра се као њен прави шеф. Та влада, коју подржава већина са центра и деснице, спроводи једну толерантну политику умирења према католицима и успева да у земљи поврати мир, који је био нарушен ранијим гоњењима католичких калуђера и затварањем њихових манастира и домова. Он је поново Министар Грађевина у кабинету Саринена (1906) и то остаје и у Министарству Клемансоа, све до 20 јула 1909 године. У влади или ван ње, Барту је увек водио једну широку, толерантну, демократску политику, инспирисану бригом за добро отаџбине и за слогом, у благостању, свих грађана. Он се нарочито бавио питањима радничког законодавства и, у жељи да што више у пракси спроведе начело социјалне правде, као следбеник републиканске доктрине солидарности, коју је изradio Леон Бур-

жоа, он је 1894 године поднео Парламенту на гласање закон о пенсијама рударских радника; 1898, као Министар Унутрашњих Дела законски предлог о друштвима за међусобну помоћ, а 1907 године, законски предлог о пенсионом фонду железничких радника и чиновника. Сви су ови предлози узаконени од стране Парламента.

Као социални писац и мислилац, Барту је публиковао 1904 године дело „синдикална акција“, у коме је испитивао резултате закона о синдикатима од 1884 године.

Може се рећи да је Барту један од француских државника, који је највише учинио да Држава потпомогне у највећој мери раднички сталез путем сталних помоћи, у виду пенсија, или путем субвенција разним радничким удружењима.

У Бриановим владама, 1910 и 1913 године, он је Министар Правде и потпредседник владе. У то време наслућује се велики удар, који ће избити 1914 године. Забринуте француски патриоти траже енергичне мере за појачање народне одбране и, позивајући се на немачка наоружања, захтевају да се и Француска осигура. Но екстремне левичарске струје у Парламенту и јавности оштро се томе противе и, својом опозицијом, стварају у земљи узнемирену атмосферу. И баш када се имало одговорити на повећања немачких војничких контингента, која су неминовно одавала зле намере, Барту као Министар Председник реши се на једну непопуларну али спасоносну меру. Он поднесе законски предлог за повећање службе у кадру на три године и успе да га Скупштина усвоји са тринадесет осам против две стотине четири гласа. Захваљујући томе, Фран-

цуска је, када је рат почео, избацила у првом тренутку једну читаву класу више, што је много допринело да Француска не буде прегажена у првом налету немачких масивних војних формација, одавно спреманих за освајачки рат.

За време Великога Рата, Барту је министар без портфеља, члан Војног Комитета и, 1917 године, Министар Иностраних Дела у влади Пола Пенлевеа. Тада он даје пуну меру своје делатности. И ако жалећи губитак јединца сина, који је у осамнаестој години погинуо у Елзасу, као добровољац, Барту налази довољно снаге да, поред активног учешћа у влади, у најкритичнијим тренутцима бодри народ у позадини на отпор и продужење рата до победе; одржава морал у земљи на највишем степену и савезничкој ствари ствара симпатије и пријатељства у иностранству. Његове конференције у Италији и Швајцарској, говори које је одржао на Сорбони и другим местима, најбољи су докази његове неуморне акције на пропаганди.

После рата, Барту је члан владе Аристида Бриана и Ремона Поенкареа, Председник Репарационе Комисије и данас Министар Правде.

Богате културе и финога укуса, Барту се није само огледао у политичкој делатности. Он је странији креатор. Уметник у говорништву, све форме уметности, а нарочито музика, на њега силно утичу. Чувена је једна конференција, коју је, 1911 године, одржао о Бетовену, када је изразио своје дивљење за тога великога музичара.

Он је један од најбогатијих француских библиофила. Његове колекције спадају међу најбоље снабдевене и уређене. Књиге, повези, писма, концепти,

посвете највећих француских писаца налазе се у његовој библиотеци, и када он пристане да у коме предавању, на свој начин, ода њихову тајну публици, на те се конференције скупи цео отмени књижевни Париз. Тако су чувена његова предавања, на основу докумената која су у његовој својини, о Виктору Игу и о љубави тога песника са Жилиет Друо. Недавно она су одштампана у књизи „Les amours d' un poète.“ Писао је још разне есеје, утиске путника-уметника кроз Белгију, Холандију, Италију. Најважније његово дело, међутим, јесте „Lamartine orateur“, у коме он проучава политику овога песника и тежи да проникне у његову говорничку вештину. Врло су интересантне анализе које он чини о појединим ставовима говора које наводи, њиховој историји и уопште о свима предрадњама које предходе једном уметничкоме делу, као што је био сваки Ламартинов говор. Исто тако му је чувен портрет Мирабоа.

Пре три године, он је издао у збирци „Карактери нашег времена“ есеј о „Политичару“, у коме је, у једној дивној, фамилијарној форми, саопштио резултате, у погледу познавања људи и специално политичара, свог дугогодишњег опажања. Неколики портрети главних француских државника израђени су ту са много дара, симпатије и по мало малициозности, како већ то приличи, кад су дело једног њиховог друга, који је од другог маја 1918 године и члан Француске Академије.

Један од најфинијих француских духова, храњених на изворима највише културе, Луј Барту је државник који чини част свој земљи, тако богатој у великим људима и карактерима. Рођени уметник, он у сваку акцију уноси високе и јасне видике једне

племените интелигенције. Државник са таквим особинама заиста се издваја из редова парламентарца, и са етичким елементима које носи у својој личности спрема своме имену и стварну бесмртност после формалне коју је већ стекао.

ЕДУАР ЕРИО

Последњи француски избори од 11. маја 1924. године донели су победу картелу левице над Националним Блоком. Картел левице сачињавали су, у

главном, радикал-социалисти, републикански социјалисти и социјалисти у правом смислу речи, чији је званичан назив странке Француска секција радничке

интернационале. У Националном Блоку били су заступљени умерени републиканци, подељени у више група. Ни картел левице ни Национални Блок нису били чврсте партиске федерације организоване за дужи заједнички рад на остварењу неког извесног програма, већ више привремене формације, које су се образовале ради једнога циља, с тим да кад се тај циљ постигне, свака група из заједнице опет добије слободу акције и одрешене руке у свом даљем ориентисању. Такав је био Национални Блок за време избора 1919. године. Он је био поглавито груписао десничарске републиканске странке, али били су му пришли и радикали, пошто је тих избора главни напор свих буржоаских странака био утрошен на сузбијање акције екстремне социјалистичке странке, од које се још нису били оделили комунисти. За време скупштинске сесије, лево крило Националног Блока, радикал-социјалисти су се све више удаљавали од осталих група, и најзад су пришли у отворену опозицију према Влади, која је у Блоку имала своју сигурну подршку. Уочи избора, између владе Поенкареа и радикала разлаз је потпун: радикали оштро осуђују Рурску Експедицију, коју је спровео Поенкаре да би имао у рукама стварне гаранције да ће Немачка испунити све обавезе према уговорима о миру; неки од њих траже порез на капитал, шта више конфисковање једног дела капитала у корист државе, ради санирања финансиских прилика, и разне мере социјалног карактера, као обавезно осигурање радника и уопште сиромашних слојева. Радикали налазе у своме програму много додирних тачака са социјалистима, излазе на многим местима са овима заједнички на изборе и побеђују. Картел левице добио је око 320 посланика,

Национални Блок око 200. На тај начин Француска се вратила политичком персоналу, који је до рата био двадесет година на управи земље. Победа картела левице имала је за природну последицу политичког значаја одступање владе Ремона Поенкареа и краће владе Франсоа Марсала, коју је наследило, 14. јуна 1924. године, Министарство под председништвом шефа радикалне странке Едуара Ериоа. Ова влада је била образована од представника свих група са левице, изузев социалиста, али ови су се обавезали, после једне измене писама између Ериоа и њиховог вођа Леона Блума, да ће помагати политику чије је главне линије изнео Ерио у позиву на сарадњу. У Владу су ушли, поред неколико ветерана, већином млади људи који су заузели најважније положаје, као Министарство Унутрашњих Дела, Морнарице, Колонија, Просвете. Ова влада остала је на управи земље све до 16. априла 1925. године, кад је смењује кабинет под председништвом Пола Пенлевеа. За то време у француској унутрашњој политици има да се забележи као важнији догађај оставка Александра Милрана на положај Председника Републике, из политичких разлога. До ове оставке је дошло иницијативом картела левице, који је приморао Милрана да се повуче. Ериова влада имала је, поред тога, да се бори са великом финансијском тешкоћама, због којих је, најзад, и дала оставку. Нешто велико задуживање код емисионе банке, нешто губљење поверења у јавни кредит и државне папире, детерминисали су пад франка и још више отежали финансијску ситуацију. Са гледишта спољне политике, под импулсом Ериоа, влада бележи два велика успеха: закључење споразума о Довесовом

плану за исплату репарација од стране Немачке, потписаног у Лондону, 20. августа 1924. године, и улогу коју је играла француска делегација за време скупштине Друштва Народа у септембру исте године, када је предложила читав један систем мера за одржање и осигурање мира.

По одласку из владе, Едуар Ерио буде изабран за Председника Скупштине, али и даље остаје главна личност скупштинске већине, њен највећи ауторитет и легитимни тумач њеног политичког програма и аспирација. Ти највиши положаји у држави крунисали су дуги низ успеха, којима је проткан цео његов живот.

Рођен 1872. године, у околини вароши Троа, у сиромашној породици, он се школује о државном трошку и, увек први у рангу, свршава највишу школу Ecole Normale Supérieure, која спрема кандидате за универзитетске катедре. Као млад наставник богате културе и одличног говорничког дара, он убрзо бива запажен и даје му се место предавача историје и реторике у једном Лионском лицеју. И ту га захвата политика. Општински одборник другог града у Француској, са својих још ненавршених тридесет година, он развија у општинском одбору, кроз који су, као кроз неку припремну школу, прошли толики француски државници, своје способности политичара, одлична администратора и организатора, и својим личним особинама човека питоме душе и племенита срца придобија за себе широке слојеве радничке масе, која га, у првој прилици, бира, преко својих представника, за председника општине града Лиона. Тек на том положају, не плашећи се одговорности, већ тражећи их, Ерио даје пун замах

својој делатничкој моћи. Под његовом управом Лион напредује и цвета. Ерио помаже индустрију и трговину, изворе богатства, оснивањем данас толико успелог Лионског Сајма; он преуређује из основа администрацију општине, и кредитима којима располаже даје сасвим нове намене. Помаже и оснива разне социалне установе, диже ниво хигијене и стиче неоцењиве заслуге за општи напредак Лиона, који је јако запажен. Пред сам рат, Ерио улази у Сенат, али се не одриче старе дужности, нити ће је се одрећи. За време рата члан разних комисија, савета, кратковремено министар, он је један од главних учитеља енергије. Своја предавања и чланке о томе објавио је у две књиге: „Делати“ и „Стварати“.

Он станује у вагону, који саобраћа између Париза и Лиона а наизменице је Министар, Председник Општине, пропагатор, члан неког важног финансиског одбора, путник, носилац мисије.

Ерио је за време рата, као и сви остали француски политичари, напустио сваку партиску делатност и држао се „светога јединства“, које је у тим тешким данима било закон за све патриоте. По свршетку рата, враћа се својој странци, па иако по годинама млад, постаје њен председник.

Чим се ставио на чело нове Владе, прва му је брига била да обрати пажњу на спољну политику и да покуша разбити легенду о француском империализму, која се прилично била акредитовала код англо-саксонског јавног мишљења, а помагали су је дефетисти свих земаља. Као најглавнији доказ за ту тему служила им је војна и економска окупација Рурске Области, приказана као груби завојевачки акт. Ерио, који је у битности својој хуманиста, и по кул-

тури и по oseћањима, patio je zbog тих клевета. Како је још уз то о политици према Немачкој имао схватање које се разликовало од његовог претходника Поенкареа, он се убрзо реши да повуче француске трупе из Рурске Области и другим путем потражи јемства за лојално извршење обавеза од стране Немачке. Као последица те нове политике дошло је до закључења споразума о репарацијама, познато под именом Довесовог Плана. Немачка се имала, низом предвиђених мера, економски и финансиски оспособити, да би могла сносити огромне терете репарација. О томе плану расправљало се на Лондонској Конференцији, одржаној јула и августа 1924. године. Прво је решено, да се сви спорови око тумачења разних одредаба о репарацијама имају подвргнути обавезној арбитражи, а затим је примљена, као први услов за спровођење овога плана, економска евакуација Рурске Области, којој је следовала и војничка. Тако је Ерио, кроз афирмацију својих мирољубивих начела, закључио један реалан споразум и постигао да се Француској исплаћује, редовно и по предвиђеној скали дужан део репарација.

Имао је исто држање и на скупштини чланова Друштва Народа, која се одржала у септембру 1924. године, када је објаснио намере францускога народа и убедио свет у мирољубивост земље која је највише у рату изгубила. За њега „храм мира почива на два стуба, од којих је један безбедност, а други разоружање“. Оба ова циља постићи ће се када се смање, а после и униште, могућности сукоба између држава, тиме што ће се њихови односи правно регулисати узајамним пристанком. Националне борбе имају престати у обновљеној Европи, где се државе све више

везују једна за другу сплетом економских неумитности и осећањем, које се све више развија, о солидарности народа исте културне породице. Спорови између њих избећиће се када се поставе на правну основу и када се свака држава обавезе да ће поштовати и извршити пресуду, коју буде донео надлежни изабрани суд. И то је трећа карика европског система: обавезна арбитража.

У овим идејама је састављен „Женевски Протокол“, који је прописао поступак за мирољубиво решење међународних спорова, али поглавито због опозиције Енглеске није усвојен, иако га је потписало двадесет држава.

Тако је Ерио Француској извојевао, 1924. године, у Женеви, старо место силе водиле у свима племенитим подухватима.

У унутрашњој политици Ериова акција имала је мање видљивих резултата. Његов споразум са социјалистима омогућио му је да припреми читав низ мера социјалног карактера, али настале борбе са опозицијом, нагли пад франка и финансиска криза, нису допустили влади да оствари и конструктивни део свога програма. Она је убрзо дала оставку, а Ерио је био изабран за Председника Скупштине.

На новом положају, Ерио је нашао нешто времена да објави књигу о својим путовањима по Нормандији, где је средио своје утиске путника-уметника и дао сјајне описе о лепотама старих цркава и катедрала у тој покрајини. Како је он човек финих осећања, историчар, мислилац, оплемењен огромном класичном културом, а при том расно духовит, његова се предавања радо слушају а дела још више читају. Тако је његова докторска теза „Мадам Ре-

каме“, постала класична, не толико због своје документарне вредности, колико због високих стилских одлика.

Данас је Ерио Министар Просвете у Поенкареовој влади. Пристао је да буде ресорни министар не питајући своју странку, можда и против њеног расположења, иако је она најјача у Парламенту, у тренутку када је Поенкаре, обнављајући „свето јединство“ из 1914. године, истина под мање тешким околностима, упутио њему апел да му буде сарадник. Ерио је данас један од најлојалнијих чланова владе „Националне Уније“.

АЛЕКСАНДАР МИЛРАН

Овај бивши Председник Републике, а данас је-
дан од шефова грађанских странака у Парламенту,
које су биле у непомирљивој опозицији према свима

владама левичарског картела, почео је своју поли-
тику каријеру са крајње левеце, као многи фран-
цуски државници,

Милран је све своје позиције у странци, Парламенту и Држави освојио отвореном борбом, као носилац идеја, представник струје и вођ покрета. Он је, у првом реду, творац програма и ковач парола. Други пре њега стварају атмосферу, убацују идеје и одомаћују их у маси, ову строје у дисциплиноване гласачке колоне, па тек онда он, у суштини доктринар. Иако врло практичан, у погодном тренутку, целом покрету даје широки темељан програм политичке радности на тако пространој основи, да су поједини његови ставови више формуле у које се кристалисало мислилачко искуство и уверење вођа, него конкретни савети и тактички прописи.

Тако је, 30 маја 1896 године, дао програм рада социјалистичкој странци и истакао њене минималне захтеве у познатом говору, који је одржао на банкету у Сен-Мандеу, једном париском предграђу, на коме су се славили јачање и успеси странке, приликом избора 20 августа 1893. године, када је у Парламент ушло око педесет социјалиста, подељених, истина, у више фракција (гедисти, бланкисти, алеманисти, посибилисти и независни). Тај програм остао је за дуго списак главних тежња француских радничких слојева на чисто практичном терену, од које су неке данас већ и остварене, а био је наметнут сваком социјалистичком кандидату, с тим да ради на његовом остварењу у државним законима. Програм је тражио у главном: 1) интервенцију Државе да предузме у своје руке сва средства производње када се толико развију да могу постати друштвена својина; 2) узимање власти помоћу општег права гласа; и 3) међународни савез свих радника.

А 1919. године, уочи првих послератних избора,

Милран је на челу заједнице „умерених“ десничарских странака, које окупља у јаку организацију и даје им програм у свом знаменитом говору од 10 новембра 1919 године, одржаном у париском позоришту Батаклану. У тим првим месецима после рата, у пијанству победе и радости за враћеним Елзасом и Лореном, на изборима је победила Милранова групација, сабрана у „Национални Блок“, под патронатом Клемансоа, док су левичарске странке, радикална и социјалистичка, претрпеле пораз.

Та победа довела је Милрана на највише положаје у држави: постао је Председник Министарства, затим Председник Републике. Ту је тек могао да развије своје способности реалног политичара и вештака за велике државне послове, при којима га је нарочито послужила његова огромна доктринарна ерудиција и прошлост страначког идеолога, 1924. године, када је на изборима победио картел левице, левичарске странке нису заборавиле Милрану његову енергичну акцију као Председника Републике, већ, осуdivши је, принудиле су га да оставку на свој положај.

При говору Милрана служи једна непогрешна логика, луцидност и јака воља да савлада предмет и убеди слушаоце. У свим његовим говорима, ма и стручнога карактера, поред елемената који се односе на главну тему, налазе се увек и развијања општег карактера, опаске и мисли ширега обима, које често уздижу говор на велику висину и дају му трајан карактер. Но све то Милран постиже мање даром, а више солидном спремом, мање имагинацијом а више хладним разбором.

Милран је са Поенкареом један од највећих

радника кад је на влади. А такав је исти био и у Парламенту као законодавац: више законских предлога, већином из области радничких и послодавачких односа, од којих су неки и узакоњени, његово су дело. Закон о синдикатима, једна од највећих тековина радничке класе у Француској, изгласан је под његовом владом у 1920 години.

Милран се родио у Паризу, 1859 године, у кући сиромашних родитеља. Отац му је био мали трговац. Студије је свршио у Паризу, где је и дипломирао на правном факултету. Своју политичку кариеру отпочео је као општински одборник Париза за квартал Отеј, 1884 године, и то као радикал. Већ идуће године улази као посланик Париза у Скупштину и редовно је биран све до 1925 године, када постаје сенатор. Истакао се одмах, заједно са Жоресом, као врло агилан парламенгарац, тада у опозиционом ставу, било у Парламенту, било у разним одборима и комисијама, куда је био често делегиран. Није дуго остао у радикалној странци, коју је тада водио Клемансо, већ је пришао са Жоресом социалистима. Његов урођени смисао за стварање, није му, међутим, допустио да се ограничи на јалову и систематску борбу, коју је, према статутима странке, морао да води у Скупштини. Са Вивианием, Баслием и другима, он поведе у странци покрет против утописта, којима је мит сталне опозиције у Скупштини и неминовне револуције у народу био једини програм, и створи групу независних социалиста, за разлику од званичних гедиста и бланкиста.

Као вођ те умерене струје, али више због својих личних одлика, он ступа 23 јуна 1899 године у владу Валдек Русоа, као Министар Трговине. На томе

положају, организовао је Међународну Изложбу у Паризу, која је била приређена 1900 године. И ако је прекинуо све везе са званичним социалистима, он је и даље остао посланик, па је, 1909 године, поново министар у кабинету Бриановом, где има портфељ Рада. Без организоване подршке у Скупштини, без помоћи клуба, Милран само својом јаком личношћу врши велики утицај на јавне послове и много доприноси, као посланик и министар, законодавној делатности Парламента, нарочито у регулисавању социалних односа.

Његове организаторске одлике, познати капацитет рада и храброст да за учињено дело поднесе одговорност, преодредиле су га да у судбоносном времену, уочи Великога Рата, постане Министар Рата и то у кабинетима Поенкареовом (1912) и Вивианиевом (1914). На томе положају није остао дуго, али и његово кратко бављење у томе важном ресору било је довољно да се уоче изванредне услуге које је учинио народној одбрани и да се примети прогрес у војној администрацији и у спреми земље за рат, које је он омогућио разним целисходним реформама. И кад је рат избио, у паници после првих неуспеха и у тренутку кад је непријатељ био на 30 километара од Париза, сва војска у одступању, а влада у Бордоу, Милран долази поново за Министра Рата, смењујући потпуковника Месимиа, посланика, који је отишао на фронт. Остао је у Паризу са гувернером Галиенијем, кога је, на сопствену одговорност и без споразума са Владом, подупирао у енергичној одлуци да се брани Париз до последње капи крви, ако до тога дође, а дотле да се гарнизон престонице нештедно употреби у разним операцијама са осталим трупама.

Дејство гарнизона осетило се на битци на Марни, где је он први разбио Немце на реци Урку и проузроковао француску победу.

Милран је остао на томе положају све до октобра 1915 године, када је дао оставку, повлачећи пад целог Вивианијевог кабинета, пошто се није слагао са радом Министарства на Балкану, који му је изгледао одвише млак и лабав, а нарочито за осуду у времену када је требало спасавати Србију и у томе циљу енергично дејствовати на Бугарску и Грчку. Вратио се у Парламент и наставио је своју делатност у разним комисијама, одборима, анкетама. Ставио се на чело многих грађанских установа за помоћ ратницима и избеглицама, па је тако и био члан друштва „Nation Serbe en France“, које се бринуло о нашој деци избеглој у Француску и прикупљало средства за њихово издржавање по школама.

Када су, 1916 године, Елзас и Лорен постале француске покрајине, Клемансо га постави за првог Комесара Републике у тим земљама. Он је имао сву потребну вештину да тај народ постепено, спретним административним мерама, врати француској државној заједници и, поштујући све његове религиозне скрупуле, спријатељи са лаичким организмом Републике. Тај његов успех, па победа на изборима, 16 новембра 1919 године, Националнога Блока, чији је он био творац и доктринар, довели су га, јануара 1920 године на положај Председника Министарства, а септембра 1920 године на чело Француске Републике са 695 гласова.

Као Председник Републике, он је покушао да утиче у већој мери на унутрашњи државни живот у Француској и успоставио је јаче везе између палате

у Јелисејским Пољима и разних Министарстава, а нарочито Министарства Унутрашњих Дела. Но његове интервенције имале су, у главном, општи карактер. Увек искрен и у стању да брани свој програм и рад, Милран је о тој својој замисли да директно утиче на јавне послове обавестио Парламент у тренутку када је кандидован за Председника Републике.

Та његова делатност, која није била строго саобразна Уставним прописима, послужила је левици као јак аргумент у изборној кампањи, која се водила, с пролећа 1924. године, против десничарских странака и постојећег правног поретка. Нарочито се указивало на говор који је Милран одржао у Евреу, на неколико месеца пре избора, и у којем се заузео за политику Националног Блока.

Када је на изборима, 11. маја 1924. године, победио картел левице, и радикали и социјалисти тражили су најенергичније да Милран одступи, сматрајући да он није више квалификован да одреди новог Председника Министарског Савета и решили су да одбију сваки додир са Владом која би се конституисала његовим старањем. Али док су левичари тврдили да су за Републику опасне методе које Милран спроводи у вођењу политике, па да га зато треба уклонити, његове присталице виделе су повреду Уставних начела и републиканског режима баш у самом факту да Милран напушта председнички положај по вољи и због одлуке једне странке. Њима је изгледало да таква једна мера претвара изборе у врсту плебисцита и да може довести догле да сваке четврте године, рок у коме се врше избори, дође у питање личност Председника Републике.

Већ 1. јуна пленарни скуп левичарских странака

решио је, са 307 гласова, да са Милраном не ступа у везу. Ерио позван, као вођ највеће странке, да образује Владу, после Поенкареове оставке, одби да се прими те дужности. Тиме питање Милранове оставке поста акутно. Милран, повинујући се Уставним прописима, реши да Парламенту упути посланицу. Али он је то могао учинити само преко једног одговорног Министарства. Његов пријатељ, бивши Министар Финансија, Франсоа Марсал састави владу од већине чланова Поенкареовог кабинета, једино у том циљу и 8. јуна саопшти Парламенту Милранов одговор:

„Прописујући да је Председник Републике одговоран коморама само у случају велеиздаје, Устав је хтео, у националном интересу стабилности и континуитета, да председнички положај буде, за време од седам година, изван домашаја политичких превирања.

Ви ћете Устав поштовати.

Ако се о њега оглушите, ако се прими да у будуће расположење скупштинске већине може приморати Председника Републике да се повуче због политичких мотива, Председник Републике постаће само играчка у рукама странака.

Помоћићете ми да уклоним једну такву страшну опасност.

Ја сам одбио да напустим своје место.

Од Парламента, који има дужност да доноси законе и пази да се они поштују, не може доћи сигнал и пример за њихову повреду.“

Као одговор на посланицу, Скупштина одби да ступи у додир са Владом са 327 против 217 гласова, а Сенат са 154 против 144 гласа. Идућег дана

Милран је поднео оставку на положај Председника Републике.

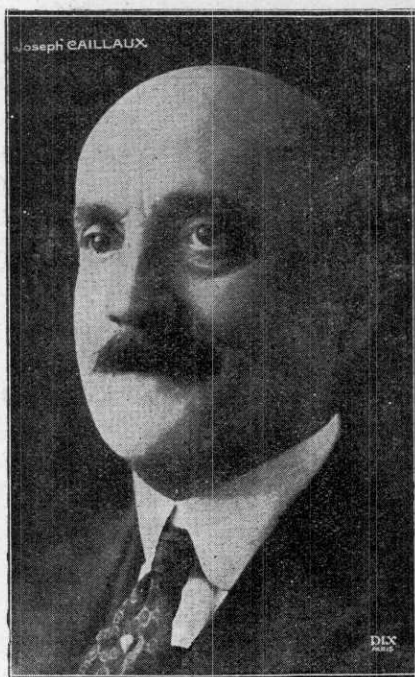
Тако се привремено повукао са политичке позорнице један човек који је, неоспорно, велика интелектуална вредност. Слабе гипкости, доста упоран и без нарочите дражи у опхођењу са другима, Милран се увек обарао на све препреке на своме путу, а никад их није обилазио. У тој борби је на крају и подлегао.

Кратко време удаљен из Парламента, Милран је са својим пријатељима развио врло живу акцију против картела левице, и ставио се на чело најјачег опозиционог организма пропаганде „Републиканске и Националне Лиге“. Већ 1925. године, био је изабран за сенатора Сенског Округа. Почетком ове године, на поновном избору у свом округу, пао је пред коалицијом свих левичарских елемената, који су јако заступљени у општинама париских предграђа, а већ октобра изабран је за сенатора са великом већином у округу Орне, у Нормандији.

Милран данас без престижа и једне важне државне функције је ипак велики морални и политички ауторитет, драгоцен резерва и евентуална смена у некој другој политичкој оријентацији.

ЖОЗЕФ КАЈО

Републикански режим у свом данашњем облику који постоји у Француској од 1870 године, није досада био у озбиљној опасности. Рекло би се, као

што се и каже, да је републикански систем у Француској спроведен до своје потпуности са извесном лакоћом, да се свет на њега брзо навикао и да он не-

ма данас озбиљних противника. До тих се резултата дошло, међутим, са много више тешкоћа и борби, него што се то обично претпоставља. Па и у данашње време, када је републиканска доктрина у тој земљи званична државна наука, она не престаје бити дискутована и нападана, више, истина, у теорији него у пракси. Њеном успеху у многome је допринео читав низ француских државника, који су се на власти скрупулозно држали свих принципа своје идеологије и својим примером највише допринели васпитању широких народних маса у култу демократског државног уређења. Тјер, Гамбета, Жил Фери, Валдек Русо, Бриан, Поенкаре, толико су исто велики државници колико и велики парламентарци, па би тешко било оценити да ли су својим радом учинили више за Државу или за данашњу форму владавине. Они су Француском управљали парламентарно, по свима уставним и законским прописима: и шта више, повлачили би се са владе не само када добију формално неповерење, већ и у свакој прилици када осете да је против њих или опозиција веома јака или да јавност, највећа снага у демократији, не одобрава њихову политику. Тако се Бриан повукао са владе и поред поверења које је добио, 1921 године, за време Конференције у Кани.

Али Француска је имала и државника друге врсте. Док су они први, као типични Французи, били до крајности поштоваоци форми и процедура, правници у сваком свом акту, дотле су други ушли у политику са оригиналним погледима и тежњама за променом. За њих није било главно: форма, одомаћене традиције, створена републиканска хијерархија. Они су свему претпостављали принцип државне нужде и били велики емпирици. Један је

црпео то веровање из искуства Револуције, чији је велики познавалац и поклоник Клемансо, док је други, Кајо, син и типичан представник француске буржоазије најбољег кова, у својим делима заузео став аристократа, који се ставио у службу маси, не заборављајући ни своје порекло, ни своју вредност ни свој социјални ранг. И баш с тога што су ова два државника, као изражене индивидуалности, имали у себи такве специјалне тежње, које су ишле у раскорак са дозвољеним амбицијама једног просечног државника, сваки њихов долазак на власт, нарочито у критичнијим моментима, уносио је већу делатност у државне послове и обележавао својим жигом ту епоху, док је у исто време оживљавао старе распре и распаљивао већ угашене дискусије. И један и други уносили су у француски јавни живот много снаге и страсти.

Кајо се родио у Ле Ману, 1863 године, у једној угледној грађанској породици. Његов отац, Еужен Кајо, био је Министар Финансија, 1877 године, у влади Кнеза Броља, која је имала да спроводи реакционарну политику Мак-Маона, шефа државе. Права је завршио у Паризу. Одао се на изучавање финансија и ушао у Министарство Финансија. Убрзо се истакао као одличан стручњак, и у врло младим годинама добио за финансиског инспектора у Алжиру. Тамо је пробавио око десет година, које су биле врло плодне у његовом животу, јер је за то време стекао велику праксу у свима питањима финансирања у државној администрацији и израдио се за шефа надлежности са много енергије и одлучности. За тим се вратио у Француску. 1898 године, би изабран за народног посланика у своме родном крају. Кандидовао се као

умерени републиканац против старог посланика тога среза, који је исповедао иста политичка уверења као Кајо. Али Кајо је имао за себе младост, енергију, новац и у тој околини врло познато име свога оца, и победи без велике борбе. Идуће године, иако веома млад, и као посланик и као политичар, али због своје стручне спреме, постане Министар Финансија у влади Валдек Русоа, у једном од најбољих кабинета које је имала Трећа Република и који је остао на управи земље од 22. јуна 1899 до 3. јуна 1902 године. За време Комба, који је био на челу владе после Валдек Русоа и који је спроводио политику републиканских левичарских група, Кајо је у опозицији и показује живу борбеност. 25. октобра 1906 године, он поново постаје Министар Финансија у влади Клемансоа и остаје на том положају све до 20. јула 1909 године. То време обележава његову највећу делатност у области државних финансија. Он ствара познати порез на приход и модернизује финансиску администрацију, а у првом реду порески систем. Порез на приход изазива у Француској велику дискусију. Док га једни схватају као одличан инструмент за поравнање и правичније прибирање прихода, који води рачуна и о социалној правди и дужности имућних да у већој мери допринесу општем добру, други у њему виде прва остварења социјалистичких тенденција о конфисковању прихода, када прећу извесан законом предвиђен максимум. Кајо је поново Министар Финансија, 1925 и 1926 године, у владама Пенлевеа и Бриана. Доведен и као стручњак и као политичар, који је доживео највеће скокове и падове и чије је име ушло у легенду, он није дао на томе месту оно што се од њега очекивало. Није успео да ста-

билизује франак и поправи француске финансије јер су ти задаци превазилазили његове моћи ресорног министра. Тек променом политичког курса и доласком Поенкареа на власт, постигли су се у том погледу повољни резултати. Кајо је до сада, по свима изгледима, завршио своју каријеру као финансиски стручњак. Она је била пуна почasti и успеха за тога специјалисту, али ни из далека није богата у обртима, важностима и трагичности као његова каријера политичара оригиналних погледа, државника смеле мисли и концепције, у којој је доживео да буде осуђен као издајник државе, а и да буде Председник Министарства.

Прелазећи у Скупштини постепено са десна на лево, идући у стопу за Жоресом, који му је давао пример у том погледу, Кајо се приближио радикално-социјалистичкој странци и постао у годинама уочи рата њен стварни шеф. У то време оружаног мира, Кајо је, нарочито када је постао Министар Председник, од 27. јуна 1911 до 10. јануара 1912 године, гледао да француску политику саобрази својим личним погледима, које је, за време док није био на власти, сложио у прецизно израђени државнички програм.

Кајо је тако, за релативно кратко време, постао у Француској политичар првога реда, са опробаним државничким способностима и ореолом непобитног финансиског стручњака. Није, дакле, никакво чудо, што је он самога себе сматрао за предодређеног да једнога дана постане шеф владе, па можда и са више власти, него што су му то постојећи закони и већ усвојена пракса одмеравали. Његово схватање вршења власти, и ако веома модерно, приближује се цезаризму. Са таквим идејама, које је хранио један

бујан темперамент и једна пркосна природа, Кајо, и ако одличан говорник, и ако однегован у култу класичне културе, познавалац Аристотела, Шекспира, Монтескиа и Мирабоа, стекао је многе непријатеље баш у редовима француске елите. Присталице, међутим, које је имао, везивао је више ауторитет шефа него симпатија пријатеља.

Човек широке културе, са аристократским наклоностима, Кајо је био још и убеђени пацифиста. У спољној политици, налазећи да је опстанак Француске и Немачке неопходно потребан Европи за њен културни напредак и економско благостање, а гледајући у Енглеској старога такмаца Француске и државу која због свога положаја није тако уско везана за континент, тежио је да са Немачком остане, по сваку цену, у нормалним односима и избегне рат. Повољан резултат у томе настојавању постигао је конвенцијом коју је закључио са Немачком, 1911 године, и којом је ликвидирао тежак агадирски проблем. Конвенцију је, у ствари, потписао, 12. марта 1912, Поенкаре, као нови Председник Владе. Немачка је тада, користећи се немирима у Мароку, загрозила француском утицају у тој области, па је ситуација постала веома критична, а и о рату се говорило. Кајо је хтео да спречи све компликације, радећи као Председник Министарства на споразуму са Немачком и то под необично тешким околностима, када је имао већину министара противу себе, а у првом реду свога Министра Иностраних Дела, де Селва. Спор је окончан тако што је Немачка признала право Француској на интересну сферу у Мароку, а добила као награду за то признање велики део француског земљишта у Конгу. Сви националистички кругови у Францу-

ској сматрали су овакво решење као понижавајуће за Француску и нису га никада Кајоу опростили. Жучно нападан, и после свога пада, да је издао важне државне интересе, Кајо је продужио у своме ставу, па је, 1913 године, гласао противу закона о трогодишњем року служења у кадру. Полемика о његовој политици никако није престајала. Националистички листови почели су износити приватна писма, која су теретила Кајоа. Кампања је достигла врхунац уочи рата, када је његова жена, сматрајући се увређеном, убила уредника листа „Figaro“, Гастона Калмета. Порота је ослободила, што је узбуђене духове још више раздражило, али даље инциденте прекида објава рата.

За време рата, Кајо је био стално по страни владајућих кругова. У прво време је путовао, у званичној мисији, у Јужну Америку. Доцније, удаљен од власти, сматран је као пацифиста. Путовао је у Италију 1915 године и пребацивало му се да је тамо долазио у додир са дефетистима и у опште имао држање које се у Француској осуђивало. У лето 1917 године, његов стари непријатељ, Клемансо оптужи га, као председник војне комисије у Сенату, да издаје земљу, а када је постао Председник Владе оптужи га преко војног гувернера Париза за злочин одржавања додира са непријатељем. Народна Скупштина, 22. децембра 1917 године, са триста деведесет шест гласова дигне посланички имунитет Кајоу, који је протествовао са жестином и узбуђењем што је тако страшно осумњичен.

По Уставним прописима судио му је Сенат, као надлежно тело за суђење дела велеиздаје. Осуђен је био, 23. априла 1920 године, на три године затвора,

пет година прогонства из извесних области у држави и из престонице и на губљење разних грађанских права за десет година. Кајо није био осуђен за непосредан додир са непријатељем, већ за дело које не претпоставља издају, али се сматра да је омогућило непријатељу да боље спреми своју акцију. Суд је нагласио да ту спадају изјаве о политичкој ситуацији у Француској, достава података о стању у земљи уопште, које непријатељ може искористити за своје пропагандистичке циљеве и експлоатисати у својој земљи и у неутралним државама. Кајо је остао под казном све до 1. јануара 1925 године, када се користио једном амнестијом која је збрисала многе ратне осуде. Неколико месеца доцније, његов стари округ Сарте изабрао га је за сенатора, што је и данас, пошто је био Министар Финансија у Пенлевеовом и Бриановом кабинету, током 1925 и 1926 године.

Кајо је, као што се види, један од ретких француских политичара, чија је личност више него идеје које заступа побудила страст маса. У своје време, а поглавито за време Клемансоа, Кајо је био најнепопуларнији човек у Француској. Инциденти су се низали у свима местима кроз које је он пролазио, па и као сасвим приватно лице. После рата, опет, нарочито на иницијативу социалиста, Кајо је стекао поверење скупштинске већине. А када је постао Министар Финансија, десио се парадокс да је у влади представљао умерене елементе и од свих чланова кабинета уживао највише поверења поседничких класа. Замерио се, својим радом на финансијама, самим социалистима, па се у Парламенту наслањао на центар, где су некада седели његови највећи непријатељи. То доказује доследност његових погледа

у проблему државних финансија. И нема сумње да би он био чешће у влади и јаче испољио своју акцију, да се задржао само на томе стручном терену, где његову способност нико није могао да оспори. Но он је хтео да буде нешто више. Сматрао је да је имао право и да је предодређен да буде на челу Француске. Његове израђене концепције о правцима француске политике, иако логично смишљене и основане на реалној подлози, нису одговарале ни расположењу народа ни интересима саме нације, која је у Немцима гледала само отимаче Алзаса и Лорена.

Одавно се тврди, и то је постало опште место у политичким дискусијама, да је Француска земља која за сваку ситуацију има по једног државника, спремна да се стави на чело земље и њоме управља са максимумом користи. Тако су се сви дивили са каквом је лакоћом Француска изишла из тешког положаја у који је запала после катастрофе 1870 године, заслугом Адолфа Тјера, човека који је у очи самога рата био изобличен и проглашен за издајцу, зато што је најенергичније устао против објаве рата. Кајо би, нема сумње, био државник, са истом улогом да је, по несрећи, Немачка победила у Светском Рату. То се није десило, и Кајо је престао бити резерва Француске за катастрофалне ситуације.

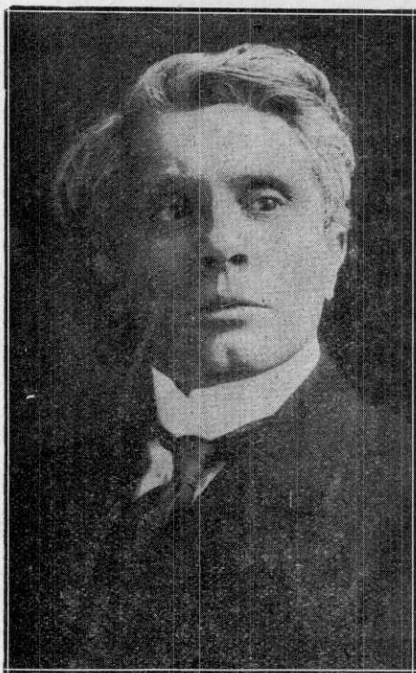
Рат је, с друге стране, дејствовао у смислу помирења и слоге, у колико је то било могућно. Многе старе распре и размирице изгубиле су од своје жучности и предате историји, пошто нова времена имају да се боре са другим проблемима. Кајо данас није ни из далека предратни горостас. Његова појава и говори не изазивају више узбуђења ни на којој страни. Његови данашњи планови цене се по својој садржини,

објективно, без обзира на његову личност.

Кајо је данас утицајан члан левице, државник који је на влади а нарочито у последње време дао доказа о својој оданости режиму, без задњих намера и нарочитих тежњи, и тиме уништио ранија сумњи-чења. Он се под старост, изгледа, у својим политичким преживљавањима, враћа путем којим је и пошао, пошто је дошао до своје екстремне тачке. Само се креће мањим ритмом и смиренијим ходом.

ПОЛ БОНКУР

Ту недавно је покренуто питање може ли Пол Бонкур, првак и доктринар социјалистичке странке у Француској, представљати Француску при Друштву

Народа, када је његова странка у ставу оштре опозиције према влади Ремона Поенкареа, чију унутрашњу а нарочито спољну политику нештедимиче

напада, као буржоаску и националистичку. Социјалистичка Интернационала и многи француски прваци пребацују Полу Бонкуру што је у Женеви поступао по упуштвима француске буржоаске владе, често у противречностима са начелима странке, што је приликом свога пута у Пољску говорио похвално о пољској војничкој снази и препоручивао Русији да уђе у Друштво Народа. Пол Бонкур је на те примедбе одговорио: „Да се у питањима спољне политике и народне одбране инспирише једино интересима своје отаџбине“.

О овоме сукобу расправљало се у Француској јавности, а самим тим говорило се о његовом виновнику Пол Бонкуру. Биће од интереса пропратити рад овог социјалистичког првака, који се одликује најбољим интелектуалним особинама и који у својој странци, као доктринар, заузима једно од најугледнијих места, али се сматра, баш са својих оригиналних погледа и урођене независности, као недисциплиновани члан, па му се не поверава вођење партиске политике.

Пол Бонкур је доктринар, независан и непристрасан. Своје погледе на економску структуру друштва изнео је у књизи „Економски федерализам“, која му је била и докторска теза. Преко политичких групација Бонкур запажа социјалне групе, а у њима професионалне, које сматра као главне чиниоце у производној делатности друштва и даје им најважнију улогу у будућности, када ће, организоване у синдикате, узети у своје руке економску власт. Он је за синдикате у принудној форми, који би имали територијалне надлежности, и долази до закључка да ће се живот нације најбоље обновити кроз тај економски

федерализам. Он сматра да ће се те промене десити законитим путем, као економске неминовности, па тако предвиђа нову државу са синдикалном сувереношћу, до које ће се доћи без борбе класа, које по њему не постоје у оном облику како то учи званична социјалистичка школа.

Та синдикална сувереност коју предвиђа Бонкур није неограничена: она остаје чисто економска, а простире се само на покрајине и на синдикате где је поникла. Федерална економска држава била би једино састављена из таквих синдикалних организација. Идеје о федерацији претпоставља идеју о децентрализацији, коју је такође Бонкур обрадио са свога гледишта. По њему, ако се тежи једној рационалној и потпуној децентрализацији, са гледишта политичког и административног, она се може постићи само тако, ако се у исто време спроведе што дубља децентрализација економска, професионална и синдикална. Све полази од синдикализма и њему се враћа. Он сматра да ће парламентарна политичка Република еволуисати у синдикалну и да ће синдикална организација постати, од одбранбеног средства корпоративних интереса каква је данас, инструмент помоћу кога ће се извести та промена.

Пол Бонкур, и ако је дао једну јаку доктрину о синдикализму и предвидео његов данашњи полет, и ако има пуно смисла и за акцију, не заузима у француском социјалистичком покрету место на које би имао право по својим интелектуалним способностима стога највише, што се, као оригиналан мислилац, не слаже у својим закључцима са званичном социјалистичком науком, већ се често од ње удаљава, а понекад са њом долази и у сукоб. Тако, он не крије

своју љубав за традицију, своју наклоност за све што је класично у литератури и уметности. По њему, демократија има свету дужност да суревњиво чува тековине данашње цивилизације, баш са разлога што тек има да постане њихова општа наследница. У њему живи, будна више него игде, традиција Француске Револуције, која му је инспирисала најбоље и најтоплије говоре. Због тога опозиција, понекад, и зове га малим Робеспјером. Он ће рећи да социјалистички пролетаријат мора продужити републиканску традицију и да је синдикализам законити наследник француске револуционарне традиције, коју је баш буржоазија напустила. Он је данас најугледнији и најлојалнији национални социјалиста, са свима скрупулама правога патриоте. 1914 године, у очи рата, када се радило о његовом уласку у социјалистичку странку, рекао је отворено Жоресу, да га национална питања, проблеми народне одбране интересују у првом реду и да га је највише то спречавало да ступи у социјалисте. И тек на Жоресову жељу да и ти погледи имају свога представника у странци, пристао је да у њу уђе, где је увек остао ватрени поборник национализма. „Француски социјализам увек је прокламовао да је питање народне одбране и његово питање“. За Жореса је рекао, приликом процеса Жоресовог убице: „Жорес никада није хтео мир по цену абдикације права. Мисао о Алзас-Лорену није га никад напустила. Јасност и постојаност те мисли исте су као код Гамбете“. Али Бонкур мисли да је и убеђени присталица Интернационале, коју треба подићи на новој основи. Социјализам, да би дејствовао на међународну заједницу, мора да има национални ка-

рактер, као и свој војнички систем. Стварност Интернационале почиваће на националним реалностима, које ваља брижљиво чувати и развијати.

Са овим идејама, Пол Бонкур већ четири године представља Француску у Друштву Народа, где се његова делатност запажала у свима већим радовима, а нарочито се истакла у питањима народне одбране. Питање разоружања, облигатне арбитраже, безбедности, све су то теме о којима је Бонкур писао и говорио и врло често успео да надлежне комисије усвоје француско гледиште. Многи државни успеси били су често лични успеси Пола Бонкура. Он је човек жива темперамента, одличног говорничког дара, комуникативне топлоте, богате културе и врло финих осећања. Са таквим особинама, он је лако, у Женеви, међу најугледнијим представницима појединих држава, задобио успехе за Француску.

Као естета, написао је дело „Уметност и Демократија“, где су јако запажени његови погледи на декоративну уметност. Са гледишта социалног, он скреће пажњу на старе корпорације, групе специјалиста из разних заната, који су били прави уметници у својим радовима, а као целина били су спона између државе и индивидуе и доводили у равнотежу произвођачке и интелектуалне снаге у земљи. Предлагао је што тешњу везу између чисте и декоративне уметности, и старао се да се декоративна уметност рашири и подигне, кроз школе, на што већи ниво, пошто је сматрао виталним делом националне уметности.

У многим другим социалним проблемима Пол Бонкур заузима одређено становиште и сарађује на њиховим решењима. Тако је, 1911 године, као Ми-

нистар Рада, спровео кроз Парламент закон о радничким пенсијама услед старости и изнемоглости. Он је у тесној вези са управљачима Генералне Конфедерације Рада, која је данас на челу радничких синдиката у Француској, и са њом спроводи мудру политику социалиста реформиста, једино могућну у данашњим приликама у Француској.

У социјалистичкој странци Пол Бонкур је много млађи члан него што би се то претпоставило. Рођен, 1872 године, у Сент-Ањену, после студија у Паризу, он ступа 1890 године као независни социјалиста у секретариат Валдек Русоа, ондашњег Председника владе, који га је запазио на једној адвокатској конференцији и, фрапиран његовом дијалектиком, понудио му је одмах место у свом кабинету. 1906 године ступио је у тек основано Министарство Рада, као шеф кабинета Министра Вивианиа, баш пошто је објавио своје дело о чиновничким синдикатима са предговором Анатола Франса. 1908 године би изабран за народног посланика левице, без нарочитог партиског обележја, у свом родном крају, а 1910 године постане Министар Рада у кабинету Монисовом. 1914 године није био изабран за народног посланика, а 1918 године, уочи свршетка рата, уписао се званично у социјалистичку странку, па је као социјалиста и биран за посланика 1919 и 1924 године. Сматра се да је у странци на крајњој десници. Често му је нуђено место у влади, но он је увек одбио да сарађује са министарствима без мандата своје странке, иако на њеним конгресима отворено заступа гледиште да странка треба активно да учествује у управи земље, бар кад је то било погодно за њу, као за време од 1924—1925 године, под владама Ериоа и Бриана,

који су се ослањали на картел левице, чији су добар део сачињавали социјалисти и били тако у владиној већини, а без својих представника у самом кабинету. Но мишљење Пола Бонкура није било усвојено. Маса социјалистичких делегата сматрала је да је сувише отишао у десно са концесијама које чини буржоаском режиму, и за његов предлог гласала је само десетина мандатора.

Данас је Пол Бонкур Председник Скупштинског Одбора за Спољне Послове. У томе својству поднео је Скупштини извештај о Локарским Споразумима и предложио је да се ови приме. У њиховом остварењу он види резултат својих сопствених напора да се усвоје, ако не конкретни прописи, оно бар принципи Женевског Протокола о арбитражи и разоружању, у свима међународним акцијама. Ево шта каже за Локарнске Споразуме: „Они нису крај, већ само почетак, тачније једна етапа. Они ће омогућити да се дође до смањења наоружања, које дозиваше, после серије ратова, крик очајања исцрпених народа.“ Ипак, за њега, као и за све француске патриоте, до разоружања може доћи само пошто се загарантује сигурност: „Нико више од Француске не жели да се смање терети који толико притискују њене финансије и њен проређен подмладак. Али она је већ изјавила и продужиће то да чини, да смањење наоружања може бити само спроведено у истој сразмери са залогом сигурности која ће јој се дати. Опште разоружање може проистећи само из опште безбедности.“

Уопште Пол Бонкур, остајући веран својим идејама из младости, поклањао је већу пажњу синдикализму и његовој живој сили која се манифестује кроз Генералну Конфедерацију Рада, него политичкој

акцији саме странке, на коју нема великог утицаја, док би га стекао да је по својим уверењима ближи знаничној школи социалистичке странке. Овако остаје, као једна уочљива величина, по страни и својим талентом ствараоца оплођава науку социализма, убеђен да ради за будућност странке, а нарочито друштва, чије му је благостање, засновано на правичности, једини идеал.

ПОГОВОР

Пријатељство француског и нашег народа, које је ових дана добило своју званичну потврду у форми закљученог уговора о пријатељству и арбитражи, иако старог датума, испољавало се све до Великога Рата, на врло дискретан начин. Можда и стога што је изгледало толико природно, због заједничких особина обеју раса, да га није било потребно нарочито подвлачити.

Светски Рат учинио је да смо се још више зближили.

Заједничко ратовање на Солунском Фронту сродило је војнике оба витешка народа, а пријем који су наше избеглице и деца добили у самој Француској, после албанске трагедије, док је беснела битка на Вердену, остаће увек у нашој захвалној успомени.

У тим судбоносним данима, пријатељство француског народа указивало нам се на сваком месту, а свуда су предњачили званични представници државе, доказујући да тај широки покрет, који је потекао из дубине осетљиве душе француског народа, добија полет са највиших места, од стране одговорних државника, који су тада имали у рукама власт и управу над земљом.

Вивиани, Бриан, Рибо, Пенлеве, Клемансо, Председници влада за време рата, заједно са Поенкареом, тадашњим Председником Републике, са једнаким симпатијама, пријатељством и вољом да помогну, бринули су се о нашем народу, о његовој војсци, о његовој омладини, коју су сместили по школама и универзитетима.

Несумњиво је да наша јавност познаје ове државнике, да је пратила њихов рад, да је у разним

приликама изрекла свој суд о њима, али неће бити без интереса ни без користи, у данашњим значајним тренуцима, када пријатељство између Француске и нас добија нов подстрек и побуду за даља стварања, да се нашој читалачкој публици пружи неколико чланака о најважнијим живим француским политичарима, државницима првога реда, који су били и још ће бити на управи те земље, и који су у томе својству имали, а можда ће још и имати, да сарађују на даљој судбини нашега народа и утичу на њу.

Господин Пол Пенлеве, Министар Рата Француске Републике, бивши Председник Владе и Председник Скупштине, на нашу молбу, имао је доброту да за ову књигу напише неколике речи. Оне сведоче са колико симпатија и искреног пријатељства највећи и најплеменитији умови Француске прате развијање нашега народа и како га сматрају да је један од најближих њиховој отаџбини, колико због сродности карактера обеју нација, толико, а још можда и више, због тога, што налазе да је данашња наша велика тековина унеколико и њихово дело.

Ми смо дубоко захвални господину Пенлевеу што је ова своја осећања саопштио на првим страницама ове књиге.

Коста Петровић
